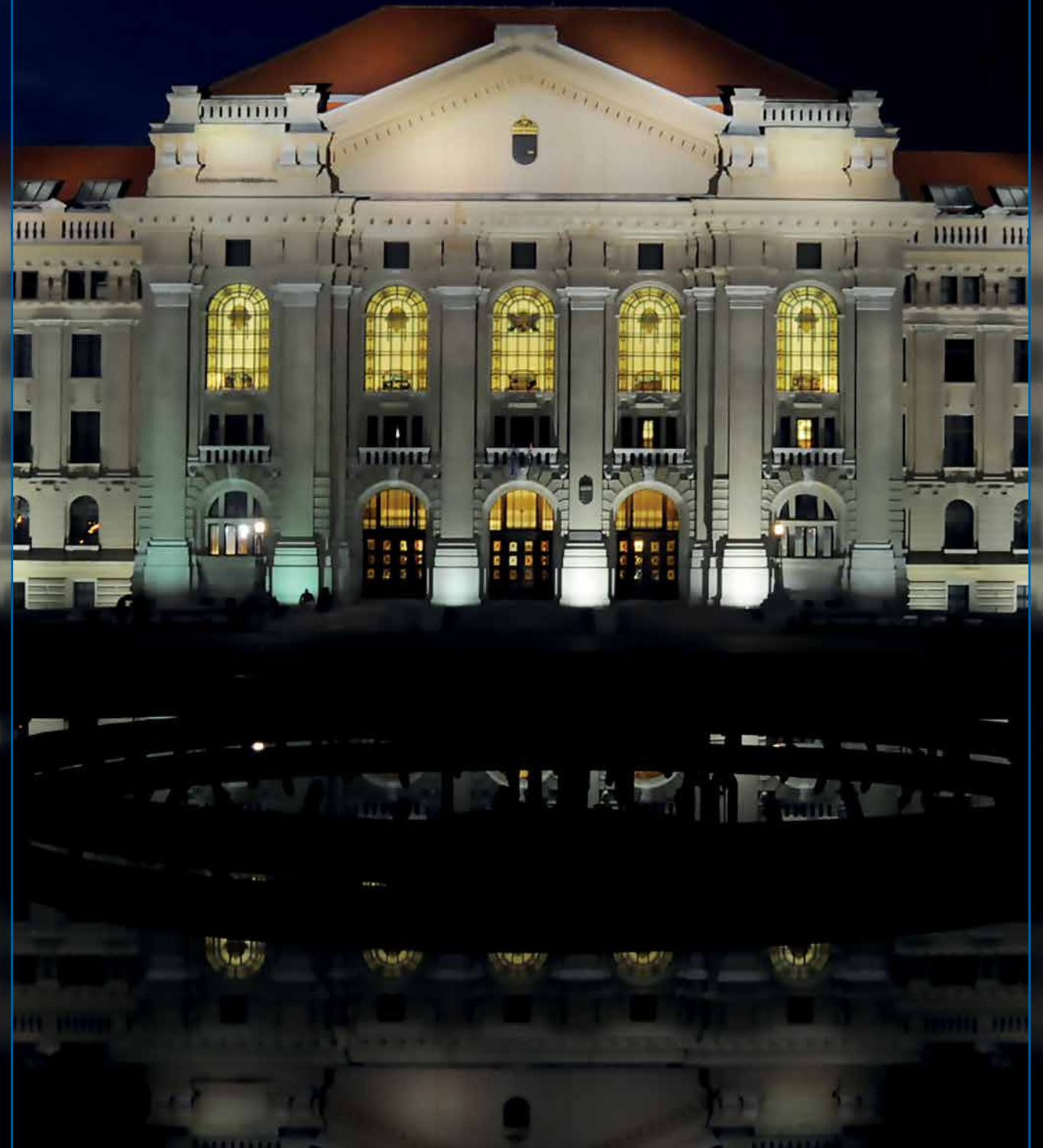

A Debreceni Egyetem *titkai*

A DEBRECENI EGYETEM TITKAI

A DEBRECENI EGYETEM TITKAI

A Debreceni Egyetem
titkai

DEBRECENI EGYETEM
Debrecen, 2022

Előszó

Gyerekként imádtuk hallgatni az időseket, ahogy múltbeli történeteket mesélnek. Ámulva csodálkoztunk rá, hogy milyen izgalmas dolgok történtek régen, milyen furcsa szokások voltak természetesen és mindjárt más szemmel néztünk egy csészére, könyvre, terítőre, székre vagy ablakkeretre, amikor megtudtuk mi minden történt velük mielőtt jelenlegi helyükre kerültek és miért olyan fontosak a tulajdonosuk számára, milyen titkokat rejtnek. Ugyanílyen lelkesedéssel nézegettünk megsárgult fekete-fehér fotókat, amelyek megőriztek egy-egy pillanatot a múltból, s ma már csak sejthetjük mit érezhettek, mire gondolhattak a rajta szereplők. Hirtelen a bennünket körülvevő egész világ csupa-csupa titokforrás lett. Bárhová nézünk, ma is mindennek története és titka van.

A Debreceni Egyetem hazánk egyik legnépszerűbb felsőoktatási intézménye, mely folyamatosan megújul, modern infrastruktúrájával, innovatív fejlesztésekkel, bővülő társadalmi-gazdasági kapcsolatrendszerével biztosít

XXI. századi szaktudást végzettjeinek, valamint munkahelyet közel 10.000 debreceninek és környékbelinek. Ugyanakkor fél évezredes történelmi gyökerekkel, több mint évszázados múlttal bíró intézményként rengeteg emléket, történetet őriznek a falai, a területén található műemlékek, a kordokumentumként megőrzött fényképek, iratok, a féltőn óvott bútorok, festmények.

A titok mindig sejtelmes, a titok tudója kíváncsított, a titok tudás. A következő oldalakon továbbadunk néhány különleges titkot. Olyan történeteket mesélünk, olyan tárgyakat mutatunk be, melyek a mai napig meghatározzák egyetemi identitásunkat és részei mindennapjainknak. Azért különlegesek, mert bár akaratlanul is kevesek kiváltsága volt eddig a birtoklásuk, nem megőrizni, elrejtetni akarják őket, hanem megosztani, továbbadni. Mert a titokhoz kíváncsi fül is kell, érdeklődő hallgatóság, éles szem és befogadó szív.

Legyünk mindannyian jó gazdái a következő oldalakon olvasható egyetemi titkoknak!

A Református Kollégiumtól a Debreceni Egyetemig

A Debreceni Egyetem – az ország legrégebbi, folyamatosan működő felsőoktatási intézménye, egyike Magyarországon kiemelt kutatóegyetemeinek, amely 14 karával, 24 doktori iskolájával a legszélesebb hazai képzési kínálatot nyújtja. Hallgatóinak száma a 2020/21-es tanév indulásakor meghaladta a 29 ezret, közülük ugyancsak kimagasló, 6500-at megközelítő a 117 országból érkező külföldi diákok aránya. Az egyetemi polgárok összessége – oktatók, diákság, dolgozók – pedig megközelíti a 40 ezret.

A város felsőoktatásának gyökerei a XVI. századig nyúlnak vissza. A Debreceni Református Kollégiumot 1538-ban alapították, amely hosszú évszázadokon át játszott jelentős szerepet a magyar oktatásban és kultúrában. Ezt a dátumot őrzi a Debreceni Egyetem címere is, utalva az elődökre, a hagyományokra.

Gróf Zichy János vallás- és közoktatásügyi miniszterségének idejében 1912-ben a XXXVI. törvénycikk elfogadásával két egyetem felállítását mondta ki az országgyűlés, az egyiket Pozsony, a másikat Debrecen székhellyel. A cívisvárosban öt karral (Református Hittudományi Kar, Jog- és Államtudományi Kar, Orvostudományi Kar, Bölcsész-, Nyelv- és Történettudományi Kar, valamint

Mennyiség- és Természettudományi Kar) alakult meg a Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetem, amely azonban csak két évvel később, 1914-ben kezdte meg működését három karral. Hallgatóit az intézmény kezdetben a Református Kollégium falai között fogadta, amely hamar szűkössé bizonyult. Debrecen városa a Nagyerdőn hatalmas területet (112 kataszter hold földet) ajánlkozott az egyetemnek, és előbb 5, majd újabb 3 millió aranykoronával járult hozzá az építkezésekhez, 1918-ban IV. Károly király pedig felavathatta az újonnan alapított Orvostudományi Kar központi épületét. Matematikai és természettudományi tárgyakat az 1923/24-es tanévtől kezdték tanítani a bölcsészkaron belül. Az önálló Természettudományi Kar létrehozására viszont 1949-ig várni kellett.

Az intézmény 1921-ben vette fel gróf Tisza István, az 1918. október 31-én mártírhalált halt államférfi, volt miniszterelnök, a Református Kollégium egykori diákjának nevét, amely így Debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetemre változott.

A húszas években kezdték építeni és 1932-ben avatták fel az egyetem központi épületét, amely akkor a Parlament és a Budavári Palota után az ország harmadik legnagyobb beruházása volt. Az építkezés négy évig tartott, de a terveknek így is csupán egyharmadát sikerült megvalósítani.

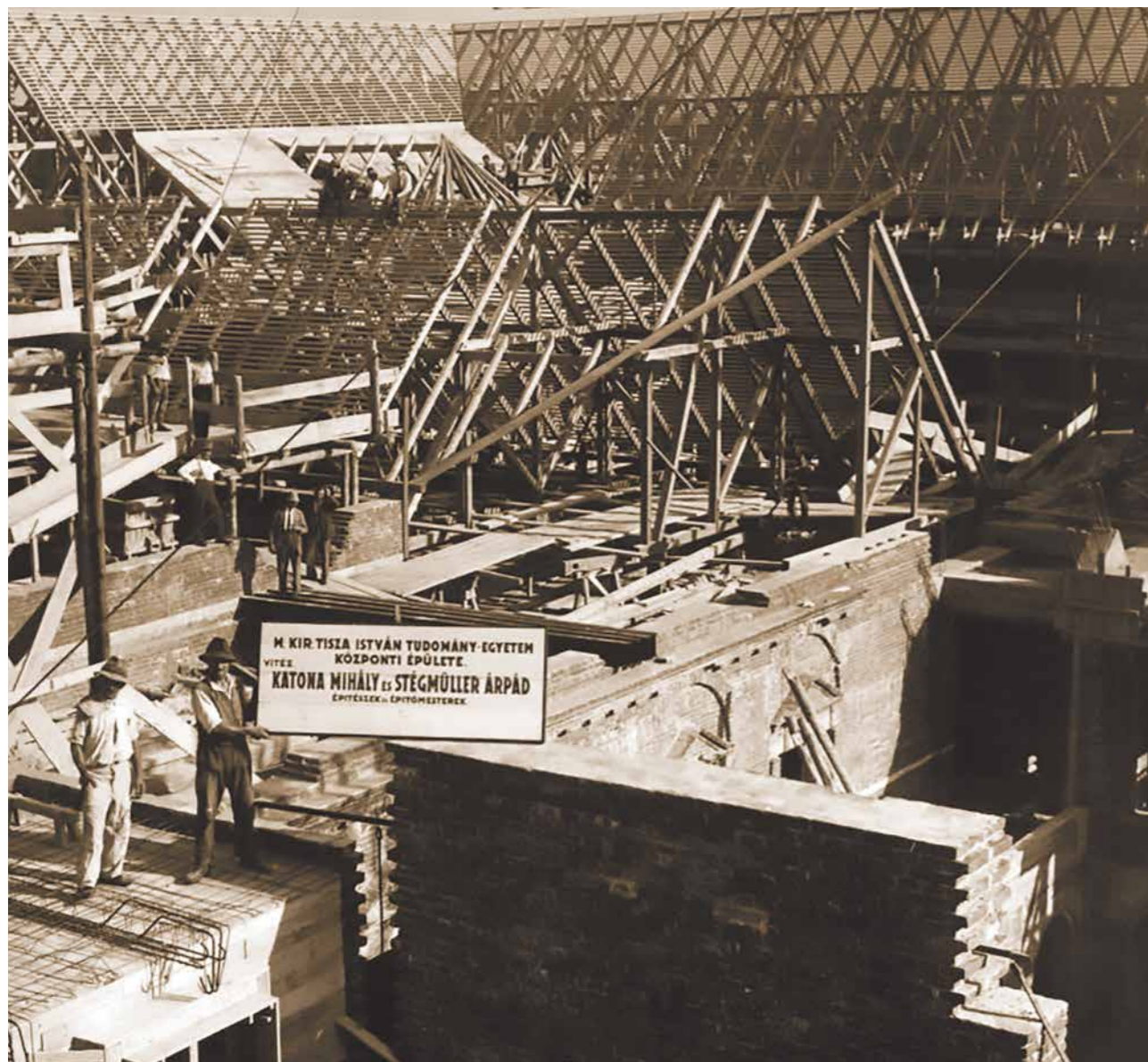
◀ *A Debreceni Református Kollégium belső udvara*

A II. világháborút követően 1949-ben politikai okokból megkezdődött az időközben ötkarúvá fejlődött egyetem szétdarabolása. A jogi kar működését még ugyanebben az évben ideiglenesen felfüggesztették, 1950-ben a teológiai kart választották le az egyetemről, ami egyházi fenntartással a Kollégiumhoz került, az orvostudományt önállósítva pedig 1951-ben létrehozták a Debreceni Orvostudományi Egyetemet. Az intézmény 1945-ig viselte Tisza István nevét, ezután Debreceni Tudományegyetem, majd 1952-től Kossuth Lajos Tudományegyetemként működött tovább.

Az 1980-as években egyeztetések kezdődtek a

széttagolt debreceni felsőoktatás újraegyesítéséről. Az események azonban csak 1996-tól gyorsultak föl, amikor egy törvénymódosítás kimondta, hogy 1998. december 31-ét követően egyetem csak abban az esetben működhet, ha több tudományterületen folytat megfelelő színvonalú képzést.

Végül 2000. január 1-jével létrejött az addigi Debreceni Agrártudományi Egyetem, a Debreceni Orvostudományi Egyetem, a Kossuth Lajos Tudományegyetem és a Hajdúböszörményi Wargha István Pedagógiai Főiskola integrációjával hazánk egyik meghatározó felsőoktatási intézménye, a Debreceni Egyetem, amely öt egyetemi és három

A Főépület építése

főiskolai karral kezdte meg működését az Agrár- és Gazdálkodástudományok Centruma, az Orvos- és Egészségtudományi Centrum, valamint a Tudományegyetemi Karok keretein belül.

A Magyarország 2014. évi központi költségvetését megalapozó egyes törvények módosításáról szóló 2013. évi CCIII. törvény 26. §-a érintette az egyetem szervezeti felépítését, így 2014. január 1-jétől megszűntek a centrumok. Az intézményi egységek Agrártudományi Központ és Klinikai Központ néven szerepeltek tovább.

Napjainkban a Debreceni Egyetem a magyar felsőoktatás meghatározó, kiemelkedő intézménye.

Nemcsak a hazai és nemzetközi oktatás, hanem a kutatás, innováció és fejlesztés, valamint a vállalati szférával való kapcsolattartás terén is élen jár. A folyamatosan változó társadalmi-gazdasági környezet megköveteli az intézménytől a rugalmasságot, a megújulás képességét, valamint az elvárásokhoz való alkalmazkodást. A Debreceni Egyetem vezetése célul tűzte ki, hogy a hazai és nemzetközi partnerekkel együttműködve sokoldalú és gyakorlati tapasztalatokra épülő, interdiszciplináris képzéssel, kutatással legmagasabb szinten járul hozzá a jövő nemzedékének kineveléséhez.

Az elkészült Főépület

Park az egyetem előtt

A korábbi Tisza István - ma Egyetem - tér az Aula ablakából

A Debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem központi épülete

Gyertyánsövény, tiszafák, bronzszobrok, kétlépcsős medence, szökőkút, több mint 33 ezer négyzetméteres francia mintájú park – a város legnagyobb, legimpozánsabb tere a Debreceni Egyetem előtti terület, amely megbonthatatlan egységet alkot a Főépülettel.

Az egykori Debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem központi épületének 1932-es felavatásával nem értek véget a munkálatok, a szomszédos területeken sportpálya, Györgyi Dénes tervei szerint professzori villák létesültek, valamint a Főépület előtti park rendezése is megkezdődött. Ennek során alakult ki Debrecen legnagyobb, 230×144 méteres tere – középpontjában a 65×20 méteres vízmedencével –, amelyet Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter elképzelése és megbízása szerint Kertész K. Róbert államtitkár tervezett az 1923-ban Debrecen város megbízásából Borsos József városi főmérnök és Pohl Ferenc főkertész munkája nyomán készült Nagyerdő-rendezési terv alapján. *„Kívánatos, hogy az épület környékének parkírozása még ez évben mielőbb megkezdessék... a parkba az épület előtt Méliusz Péter, Huszár Gál, Szenczi Molnár Albert és Komáromi Csipkés György szobrai állíttassanak fel.”* – olvasható Csánki Benjámín leköszönő rektor beszámolójában az egyetem 1929/30-as évkönyvében. *„Nevezetes előhaladást tett az év folyamán a központi épület környékének rendezése. Debrecen*

város ez alkalommal ismét tapasztalt áldozatkészsége lehetővé tette a kormánytól e célra adott összeg felhasználásával is a Tisza István (ma Egyetem) tér csinosításának elkezdését.” – fogalmazott évértékelő beszédében az 1931/32-es tanévet megnyitó közgyűlés előtt Kun Béla leköszönő rektor. Az egyetemi építkezések művezetőségének jelentése szerint 1931 első félévében megkezdődött a téren a medence kialakítása, az aszfaltozás és a kőjárda burkolatok készítése, továbbá a műkertészi munkálatok is.

A tér díszítésére szolgáló szobrok megalkotására Klebelsberg Kunó miniszter pályázatot hirdetett, így Méliusz Juhász Pétert Füredi Richárd, Huszár Gált Ohman Béla, Szenczi Molnár Albertet Pásztor János, Komáromi Csipkés Györgyöt pedig Kisfaludi Stróbl Zsigmond (aki egyben a ma már a Főépület előtt álló Tisza István szobor alkotója is) formázhatta meg. A park kivitelezési munkálatait a város finanszírozta, cserébe a kultuszminiszter Debrecennek ajándékozta a szobrokat.

Debrecenben az egyetem központi épülete előtt lévő Tisza István (ma Egyetem) téren az első, Méliusz Juhász Péter (1536–1571) emlékére felállított szobrot 1934. május 17-én leplezték le. Az alkotás a magyar református egyház szervezőjét, a hitvitázót ábrázolja, amint könyvvel a kezében szenvedélyesen szónokol. Az avatóünnepséget a kollégiumi kántus éneke nyitotta, majd Varga Zsigmond, az

A Vízmedence építése 1931-ben

egyetem rektora mondott köszöntőt: „E gyönyörű térről sugárút nyílt meg a város szívébe. Ez az út összeköti a Nagytemplomot és a Kollégiumot a Tisza István-egyetemmel, a múltat a jelenbe... Abban a biztos hitben tehát, hogy Méliusz nagy lelke a múltból akadálytalanul átkapcsolódhatik a jelenbe, szobra örök jelképpül fog szolgálni.”

„A négy szobor közül az első... íme készen áll, ezt a vallás- és közoktatásügyi miniszter... nevében ezenel átadom Debrecen szabad királyi város közönségének. Kérem a polgármestert, hogy vegye a szobrot a város birtokába, őrzésébe, oltalmába.” – mondta Szily Kálmán államtitkár.

„Köszönetet mondok a város nevében a magyar államnak... s kegyelettel adózom gróf Klebelsberg Kunó emléke előtt, aki a magyar reformátorok szobrai megalkotásának tervét felvetette és a megvalósítás útján elindította.” – fogalmazott Vásáry István, Debrecen polgármestere.

A további három műalkotás avatóünnepségét 1939. április 27-én tartották a Debreceni Református Kollégium 400 éves jubileumi ünneppsorozatának keretében. Ekkor leplezték le Huszár Gál (1512–1575), a debreceni nyomda alapítója, Szenczi Molnár Albert (1574–1634) fordító, zsoldáríró és Ko-

máromi Csipkés György (1628–1678) bibliafordító szobrát és ugyanezen a napon helyezték el az egyetemi templom alapkövét is.

A park végső formáját azonban csak később nyerte el: a II. világháborút követően szökőkút került a medencébe, amelynek díszítésére a város hat újabb alkotást készíttetett. Az életnagyságú-nál jóval nagyobb bronzszobrok napozó, vízzel játszó férfi és női aktokat ábrázolnak. Madarassy Walter: Ágat tartó nő, Várady Sándor: Vízbe nyúló fiú, Varga Imre: Pihenő nő, Ungváry Lajos: Napozó férfi, Radó Károly: Leányakt és Marton László: Ugró férfi című alkotásai 1965-től díszítik a teret.

Időközben a medence mellett álló tujasor előregedett, így a Debreceni Egyetem – a Hallgatói Önkormányzat kezdeményezésére a terület fenntartó önkormányzat támogatásával – a régi tuják helyére 20 darab 3 méter magas, kúpformára nyírt tiszafát vásárolt, amelyek 2014 karácsonyára kerültek a helyükre.

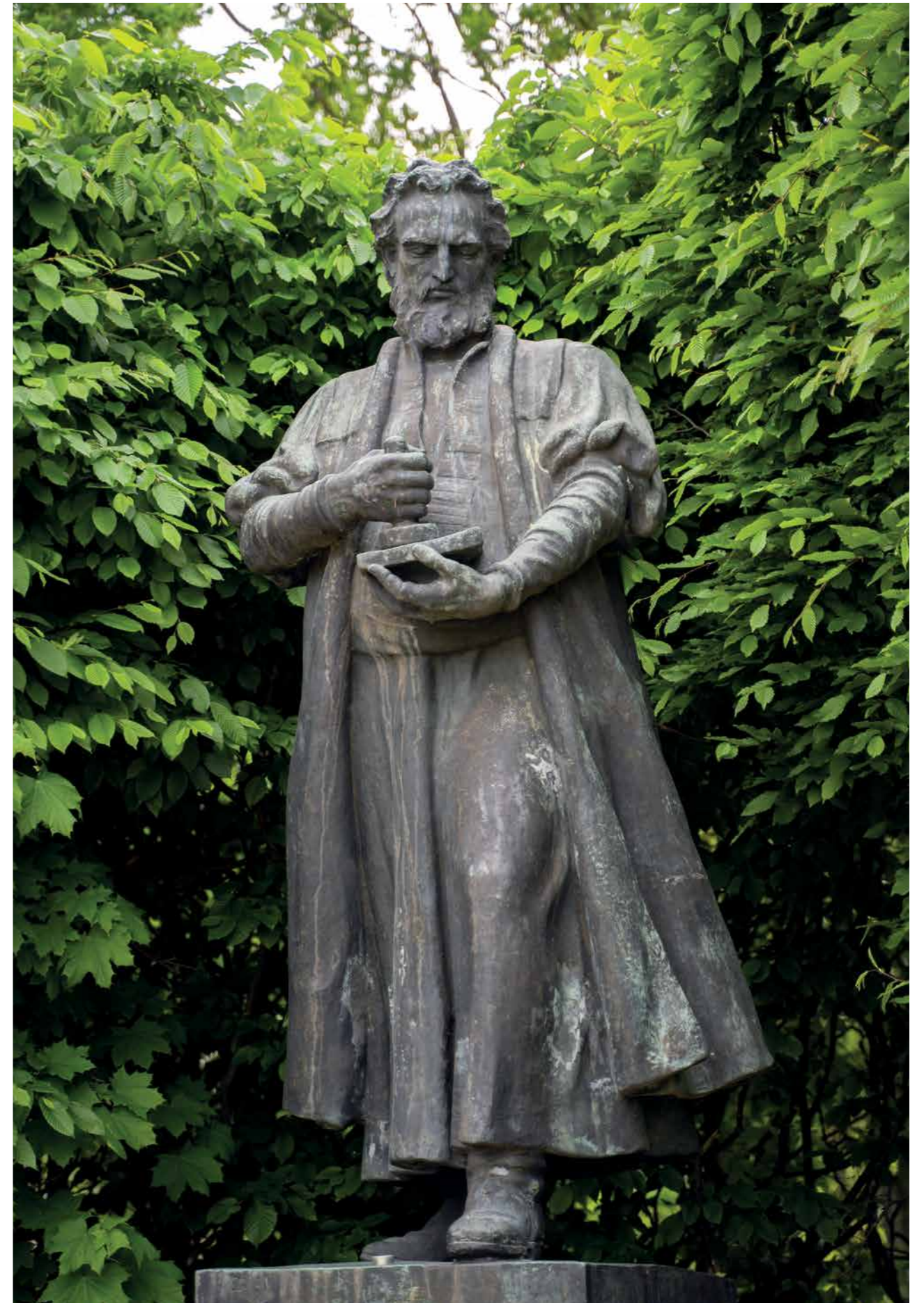
A tér ma is része az egyetemi lét mindennapjainak, hiszen jó időben itt tanulnak, pihennek, randevúznak, beszélgetnek a hallgatók, akik néha egy-egy jól sikerült vizsga után fogadásból még meg is mártóznak a szökőkút jéghideg vizében.

Az egyetem központi épülete

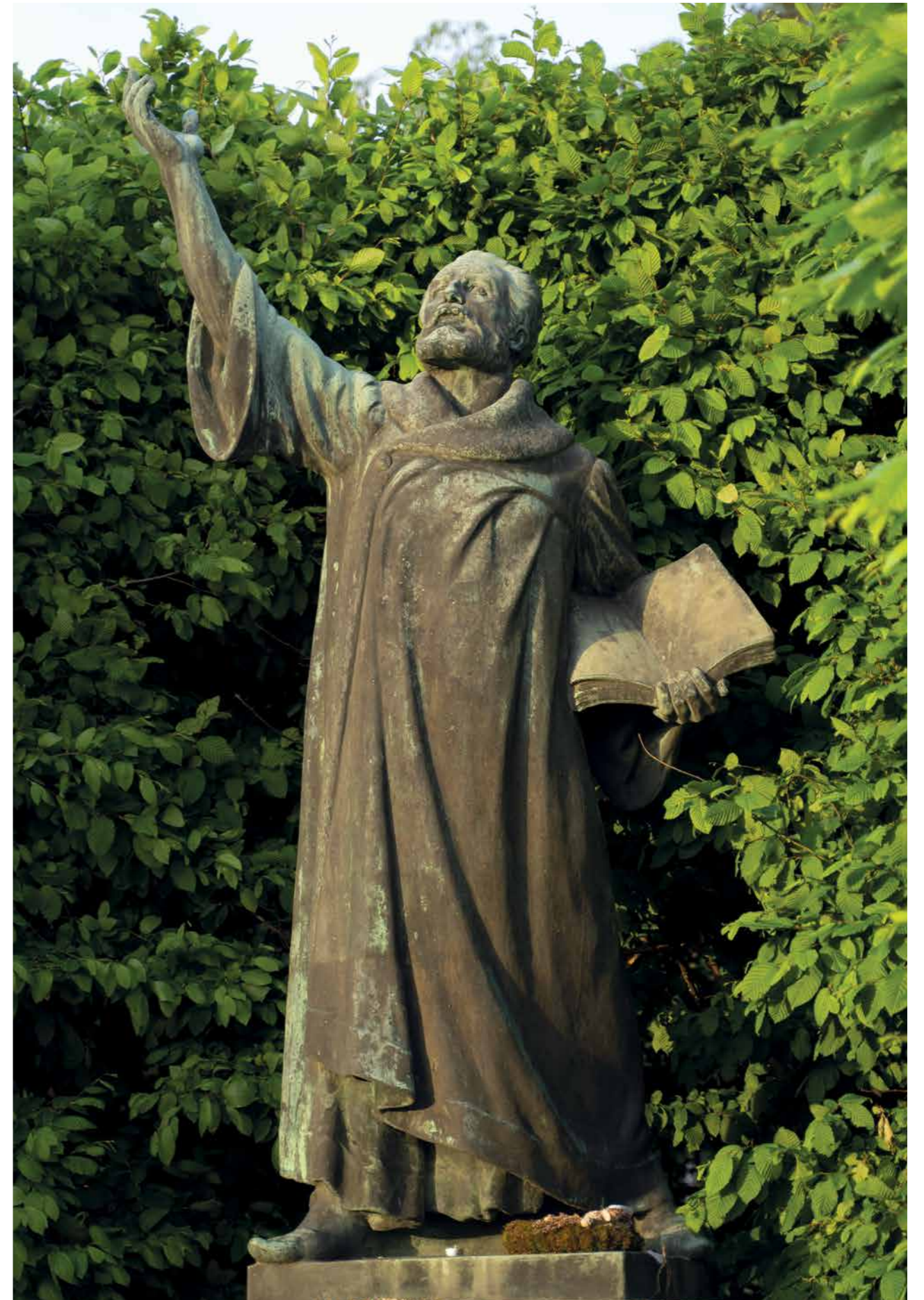
Méliusz Juhász Péter

Huszár Gál

Komáromi Csipkés György

Szechi Molnár Albert

Tisza István portré a Rektori Tanácssteremben (Palatin Ede, 2014)

Tisza István emlékezete

Új, immár végleges, méltó helyén avatták fel 2016. október 31-én a Hallgatói Önkormányzat kérésére gróf Tisza István szobrát, az egykor nevét viselő Debreceni Egyetem Főépülete előtt. Szilvássy Zoltán, az egyetem rektora beszédében a debreceni egyetemalapító Tisza Istvánra emlékezett. Miniszterelnöki közbenjárását méltatva úgy fogalmazott: „a református magyar és a katolikus Habsburg akarat találkozott abban, hogy Debrecenben egyetem jöhetett létre”. „A reformáció világnapján, a mártír miniszterelnök halálának napján méltó, végeleges helyére került Tisza István szobra Debrecenben.” – mondta ünnepi beszédében Bölcskei Gusztáv, a Debreceni Református Hittudományi Egyetem rektora. Körösparti Péter, az egyetemi Hallgatói Önkormányzat korábbi elnöke, a szobor áthelyezésének egyik kezdeményezője elmondta: Tisza István szobrát egykor az egyetemi hallgatók döntötték le, most pedig utódaik, a mai egyetemisták kezdeményezésére állították föl újra az egyetem Főépülete előtt.

Tisza István és Debrecen

Tisza István (1861–1918) tanulmányait mindvégig kitűnő eredménnyel végezte és mindössze 20 évesen be is fejezte. Első négy gimnáziumi évét mint magántanuló, a következő négyet pedig mint nyilvános, rendes tanuló végezte a Debreceni Refor-

mátus Kollégiumban, ahol 14 éves korában le is érettségizett.

Az egyetem születésének támogatója

A debreceni egyetem létrejöttét hosszú tárgyalások előzték meg, amelyekbe Tisza István 1911-ben kapcsolódott be. „Életem egyik legnagyobb eredményének tekinteném, ha Debrecenben, ahol fiatalkori tanulmányaimat végeztem, egyetem állíttatnék fel.” – mondta egy tanácskozáson, amelyen akkor a képviselőház elnökeként vett részt. Bizakodott a sikerben, ahogy egyik, a fia nevelőjéhez írt levelében fogalmazott: „... nagy örömmel fejezhetem ki azt a biztos reménységet, hogy a debreceni egyetem, mint teljesen elsőrangú állami intézmény fog megszületni anélkül, hogy református jellegét s a kollégiumhoz fűződő történelmi tradíciókat elvesztené...”

Az 1914-es első tanévnyitó idején már miniszterelnökként fogadhatta Kiss Ferenc rektor köszönő táviratát és támogathatta a minisztertanácsban a klinikatelep építését.

Tisza István emlékezete

Az egykori miniszterelnök előtt tisztelegve már 1920-tól évente megemlékezést rendeztek, az egyetem tanácsa 1921. január 28-án a jogi kar indítványára és a négy kar egyhangú határozatára pedig kimondta, hogy „egyetemiünk az egyetem létrejöttét körül annyi érdemet szerzett nagy férfinak,

Tisza István szobra a Tudományegyetemi Klinikák előtti téren

a magyar nemzeti eszméért vértanúhalált halt gróf Tisza István nevééről neveztessek el.” Az ünnepélyes névadó közgyűlést még ugyanebben az évben június 5-én tartották, és az egyetem elnevezése – ahogy arról már korábban is szó volt – Debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetemre változott.

1924 után, elsősorban tudományos jelleggel, Tisza István születésnapján, április 22-én emlékülennepségeket is tartottak, amelyeken a mindenkori rektor köszöntője mellett egy-egy rangos előadás úgyszintén elhangzott. Az ő emlékét szolgálta továbbá az az ereklyegyűjtemény is, amely

számos eredeti levéllel, fényképpel féltve őrzött kincse volt az egyetemnek. A gyűjtemény 1945-ben azonban megsemmisült.

A szobor története – 1.

A Kisfaludi Stróbl Zsigmond szobrászművész által bronzba álmódott egész alakos műalkotásnak kalandos sors jutott osztályrészül: csaknem 100 éve állították fel először a 2 méter 34 centiméter magas, 3 és fél mázsa súlyú bronzszobrot, Magyarország első köztéri Tisza István ábrázolását a Klinikatelep előtt, majd néhány évtizeddel később az intézmény saját hallgatói döntötték le. Jótét lelkek

megmentették, rejtegették, majd újabb évtizedek elteltével ismét felállították, igaz, nem az eredeti helyén.

Az egyetemi campusok közül a Klinikatelep építése kezdődött meg leghamarabb, ennek befejezésekor – 1926. október 17-én – magas rangú állami vezetők részvételével zárókő-elhelyezési ünnepséget tartottak, amelynek végeztével leplezték az épületegyüttes előtt Tisza István szobrát. „...Alig volt magyar államférfi, aki a felelősség gondolatát komolyabban vette volna, mint Tisza... Világosan látta, hogy nekünk iskolák és kórházak, vasútak és vízművek, gyárak és pénzüzetek kellenek...” – mondta avatójában Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter a nemzeti trikolorral letakart szobor leleplezésekor. Berzeviczy Antal, a Magyar Tudományos Akadémia és az Országos Tisza István Emlékbizottság elnökeként szölt: „...Hogy mégis ma már Tisza István-

nak Magyarországon szobra is van, és pedig kiváló művész jeles alkotásában hozzá méltó szobra, szobra abban a városban, melyet annyi emlék csatol az ő nevéhez, s amelynek fiatal egyeteme büszkén vette föl az ő nevét...” Az egyetem nevében Illyefalvy Vitéz Géza rektor vette át a szobrot: „... Te a tökéletes tudás országának, a mennynek egy részét varázsoltad le ide a rónaságra, mikor a tudománynak itt templomot építettél a magyar léleknek Istenhez közelebb emelésére. Szilárd szegletköve leszel Te mindég ennek a templomnak, hová a szomjuhozó ifju magyar lélek tudományt, munkás honszerelmet meríteni jár...”

Az emlékművet az egyetemi ifjúság 1945. április 23-án ledöntötte talapzatáról, viszont a Magoss György (ma Bem) téren álló, Emile Guillaume által készített Magyar fájdalom szoborral együtt a Déri Múzeum pincéjébe menekítették, ahol évtizedeken át titokban őrizték a szurokkal leöntött, megrongált alkotásokat.

Gróf Klebelsberg Kunó beszél a Tisza-szobornál 1926-ban

A Tisza-szobor leleplezése 1926-ban

A szobor története – 2.

Az egykori miniszterelnököt ábrázoló szobrot felújítva, a gyász évfordulóján, 2000. október 31-én állították fel ismét, bár eredeti helyétől kissé távolabb. Ugyanis a Klinika előtt jelenleg Varga Imre szobrászművész Professzorok – eredeti el-

nevezése Mester és tanítványa – című kompozíciója látható, azonban a művész nem járult hozzá a szoborcsoport áthelyezéséhez. Kisfaludi alkotása Gyórfi Lajos szobrászművész restaurálásának köszönhetően nyerte vissza eredeti fényét.

A Tisza-szobor restaurálása

A szobor története – 3.

Évekkel később a műalkotás helyeként méltóbbnak találta a Főépület előtti területet az egyetem Hallgatói Önkormányzata, és mint 2016. március 10-én kelt levelükben írták: „A szobor jelenlegi elhelyezése álláspontunk szerint nem méltó Tisza István érdemeihez.” Az egyetem Szenátusa március 17-i ülésén helyt adott a hallgatók kérésének és támogatta a szobor ismételt felállítását az egykori névadóhoz méltó módon, a központi épület előtti téren. Gyórfi Lajos pedig másodjára kapott megbízást az alkotás restaurálására. Ahogy fogalmazott: „Ez a szobor Magyarország egyik legszebb figurális ábrázolása, benne van Tisza István karaktere, egyénisége, a plasztikai megoldások és a mintázatok bravúrosak.”

A helyreállítás és az újraállítás teljes költségét az Adjátok vissza a hegyeimet Alapítvány vállalta. „Számunkra ez egy újabb küldetés. Szívügyünk az értékek mentése, erre jó példa a Tisza-szobor is, amelynek felújítási munkálataiban már 2000-ben is közreműködtünk” – hangsúlyozta Becsky Tibor, a kuratórium elnöke.

Az avatás időpontja – hasonlóan a másfél évtizeddel korábbi eseményhez – október 31-e volt, a miniszterelnök ellen elkövetett halálos kimenetelű merénylet évfordulóján. Tisza István bronzszobra pedig új, méltó és remélhetőleg végleges helyén hosszú időn keresztül fogadhatja majd az intézménybe igyekvő fiatalokat a Debreceni Egyetem Főépülete előtt.

Az újraállított Tisza-szobor leleplezése 2000. október 31-én

Tisza István szobrának Főépület elé helyezését követő leleplezése 2016-ban

Emlék és tisztelgés – Klebelsberg Kunó

A Debreceni Egyetem rektori vezetése 2017-ben döntött arról, hogy a korábbi névadó, Tisza István mellett Klebelsberg Kunó szobra is díszítse az egyetem előtti teret, emléket állítva ezzel annak a miniszternek, aki annyit tett a magyar oktatásért, és aki szívügyének tekintette Debrecen egyetemének létrejöttét, fejlődését. A meghívásos szoborpályázatára beérkezett négy makettből az egyetem polgárai szavazással döntöttek arról, hogy melyik alkotás öltön végleges, bronzba öntött formát. A tervpályázatot Juha Richárd szobrászművész nyerte.

„A szobor testtartása nyugodt, méltóságteljes pózban ábrázolja a kultuszminisztert, bal kezében kalapot tart, jobb kezét oszlopon lévő könyveken nyugtatja, jelezve ezzel egész életének hitvallását, olyan emberét, aki a magyar nemzet megmaradásának zálogát az iskolázás fejlesztésében, a képzésben, a kiművelt emberfőkben látta” – fogalmazott műleírásában az alkotó. A bronzszobor magassága 250 centiméter, amely csaknem megegyezik a Tisza-szobor méretével, klasszikus megmintázása pedig igazodik annak realiztikus megformálásához.

A művész azt is elárulta: hatalmas mennyiségű archív anyag áttekintése után alakult ki az az elképzelés, amely alapján a terv olyan végleges formát öntött, ami méltó lehet Kisfaludi Stróbl Zsigmond Tisza István szobrához, amellyel együtt áll majd a Főépület előtt, és amelynek avatásán 1926. október

17-én Klebelsberg Kunó mondott beszédet. *„...alig volt magyar államférfiú, aki a felelősség gondolatát komolyabban vette volna, mint Tisza. Mélyen át volt hatva attól a meggyőződéstől, hogy azoknak, kik a nemzet sorsát intézik, az örök bíró előtt majd számolniok kell. Ez az éber felelősségérzése mély vallásosságából és hazafiasságából fakadt...”*.

Klebelsberg Kunó munkássága során múlhatatlan érdemeket szerzett a Debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem fejlesztésében. Neki köszönhető, hogy az I. világháborút követően folytatódhatott a klinikatelep félbe maradt építkezése, jelen volt a zárókötetelési ünnepségen is. Ahogy az Orvostudományi Kar első, 1923. szeptember 23-i diplomaosztó ünnepségén fogalmazott: *„...egy valóban modern egyetemvárost építettünk...”*.

Kezdeményezésére született az az 1924-es törvény-cikk, amely alapján a debreceni Tisza István Tudományegyetemen is megszervezhették a Bölcsészettudományi Kar mellett az 1925-ben életre hívott debreceni Országos Magyar Királyi Középiskolai Tanárképző Intézetet is.

A miniszter egyaránt jelen volt a Főépület alapkövetelésénél 1927. június 3-án, ő ejtette az egyik első, jelképes kalapácsütést az építkezésen a *„Törhetetlen hittel a vallás, az erkölcs és a művelődés nevében”*

Gróf Klebelsberg Kunó szobra a Debreceni Egyetem Főépülete előtt ▶

Gróf Klebelsberg Kunó és a Nyári Egyetem hallgatói 1929-ben

mondat kíséretében. Gondolatait az alapkőbe zárt szöveg is őrzi.

Pünkösöd vasárnapján 1932. május 15-én, a Díszudvar adott otthont az épület ünnepélyes avatásának. Az eseményen, mint vendég jelent meg gróf Klebelsberg Kunó nyugalmazott kultuszminiszter.

Köszönetét az intézmény érdekében végzett munkásságáért az egyetem 1927-ben díszdoktori cím odaítélésével fejezte ki. *„E három talizmán, amit vidéki egyeteminknek létük biztosítása végett minden körülmények között adni óhajtanék: Kutassatok, tanítsatok és szeressétek az ifjúságot.”* – mondta avatását követő köszönőbeszédében.

Klebelsberg Kunó minisztersége alatt épült a pécsi és a szegedi egyetem, 21 klinika, létrehozta a Testnevelési Főiskolát, 5000 népiskolát, nevéhez fűződik a Margitszigeti Nemzeti Sportuszoda létrehozása, és a Magyar Olimpiai Bizottság megalapítása is.

A Főépület előtt álló szobor hivatalos avatóünnepségét – a kultuszminiszter életútját, debreceni kötődését bemutató emlékkiállítással és az életművet ismertető szimpóziummal egybekötve – 2018. május 15-én rendezte a Debreceni Egyetem.

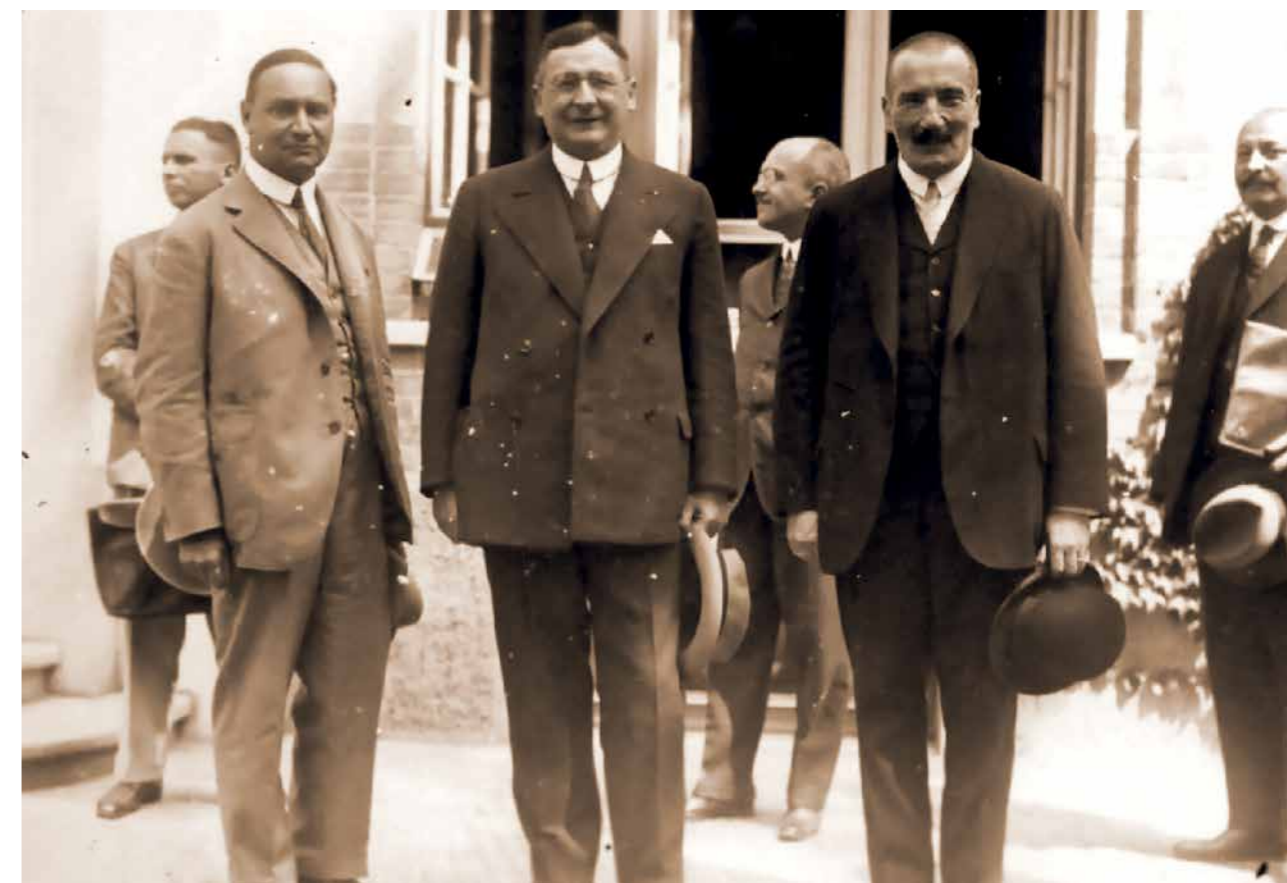
Bronzba öntött emlékezés

Fanfárok hangjára Magyarország lobogójával, Debrecen és az egyetem zászlajával, valamint gerundumával vonultak az ünnepség színhelyére a Debreceni Egyetem diákjai, akik ezekkel a jelképekkel is hirdették a gróf Klebelsberg Kunó trikolórral takart szobra előtti emelvényen, hogy az egykori vallás- és közoktatásügyi miniszter mind az országért, mind a városért, mind pedig az egyetemért végzett munkájával kiérdemelte a méltó megemlékezést.

– *„Klebelsberg Kunó szerint az igazi nemzeti alkotásoknak egyik legjellemzőbb tulajdonsága, hogy beleszővődnek a nemzet életébe, osztják annak sor-*

Dr. Csánki Benjámín, gróf Klebelsberg Kunó és Dr. Darkó Jenő találkozója 1929-ben

Dr. Verzár Frigyes, gróf Klebelsberg Kunó, Dr. Darkó Jenő

sát, viszontagságait. Most, amikor itt állunk a néhai kultuszminiszter egyik főműve, a Debreceni Egyetem előtt, akkor láthatjuk, hogy a nagy államférfinak igaza volt. A Debreceni Egyetem épületegyüttese a város és az ország szimbolikus épületeivé váltak. Az itt működő kutatói közösség tudományos eredményei méltán világhírűek, az itt zajló kutatások tudományos visszhangja globális léptékkal nézve is tiszteletreméltó.” – hangsúlyozta beszédében Bognár István Ádám, az Egyetem Hallgatói Önkormányzatának elnöke, aki nem véletlenül nyithatta a szónokok sorát, hiszen az egyetem diákságának kérésére döntött a Szenátus arról, hogy az oktatáspolitikusnak szobrot állítson az intézmény.

Szilvássy Zoltán rektor beszédében megemlékezett Tisza István és Klebelsberg Kunó személyes kapcsolatáról, és arról, hogy mennyit áldoztak mindkettlen az országért, az oktatásért és a haladásért.

– „A Debreceni Egyetem 1914-ben 300 hallgatóval indult, és most 30 ezernél tart. Én azt gondolom, ennek a két bronzba öntött államférfinak a képe nem egy egyszerű, múltból itt maradt rekvizitum, hanem valamennyiünk számára példamutatás, azonosulás, az általuk megtestesített általános magyar értékekkel, melyben a kereszténység és a tudomány értékei összecsengődnek, és mivel a hallgatóstól, az ifjúságtól indult mindez, ez garanciát jelent a jövőre nézve, hogy úgy folytatjuk, ahogy ők elkezdték.” – fogalmazott a Debreceni Egyetem rektora.

– „Klebelsberg Kunó látta Debrecenben annak lehetőségét, hogy a trianoni Magyarországon, annak keleti határánál betöltse az elszakított területek magyarsága felé a szellemi kapocs szerepét... Kultuszminiszterként számunkra is mintaadó módon szoros egységben látta a várost és az universitást. 1927-ben azt mondta, hogy nálunk a dunai metropolisz mellett nagyarányú fejlődés lehetőségei mutatkoznak a tiszai és a tiszántúli metropoliszban, Szegeden és Debrecenben. A Debrecenre vonatkozó klebelsberg-i gondolat, amely a határokon átnyúló régió szellemi központjaként defi-

niálja városunkat, a mai Debrecen működésének, fejlődésének egyik legjelentősebb alapelve.” – emelte ki Papp László, Debrecen polgármestere.

– „Mind a ketten – Tisza István és Klebelsberg Kunó – abban gondolkodtak, hogy Magyarország nagy, lélekben, tudásában, kultúrájában erős ország legyen. Mind a ketten töretlenül hittek abban, hogy a magyarságnak fontos, speciális szerepe, küldetése van itt a saját hazánkban és térségünkben, a Kárpát-medencében. És nem lehet más dolgunk, ha itt állnak ők ketten Debrecen egyik legfontosabb épületét őrizve, hogy a nyomdokaiba próbáljunk lépni a két állam-

A megmunkálás alatt lévő Klebelsberg Kunó szobor részletei

férfinak. Nekünk sem lehet más feladatunk, mint az, hogy nagynak, erősnek, tudományokban pallérozott-nak és olyannak álmodjuk meg a magyarságot, amely képes összefogni, vezetni a Kárpát-medencében a népeket. És ebből Debrecennek is ki kell vennie a részét.” – mondta beszédében Kósa Lajos, tárca nélküli miniszter.

– „Gróf Klebelsberg Kunó élete és műve egy vitán felülálló irányjelző oszlop. Soha nem volt igazabb a mondás, mint az ő esetében: Ha néha nagynak látszunk, az csak azért van, mert óriások vállán állunk. Öröksége a nemzet szolgálatát hivatásul választó em-

ber számára mérték, példa és biztatás. Ha összehasonlítunk, akkor most ne a megtett utat hasonlítsuk, mert még nem értünk a végére. Ne a teljesítményt, mely még formálódik, hanem hasonlítsuk össze az irányt. Klebelsberg Kunó számára a kultúra tétje a nemzet élete, megmaradása és gyarapodása volt. Ez az iránya, melyet követnünk kell.” – hangsúlyozta Balog Zoltán, az emberi erőforrások minisztere.

A vallás- és közoktatásügyi minisztert ábrázoló szobrot az öt szónok közösen leplezte le, majd az ünnepség koszorúzással zárult az egyetem előtti téren.

Gróf Klebelsberg Kunó szobrának leplezése

Az egyetem Főépületének története

Az 1912-ben alapított Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetem vezetői kezdetől fogva sürgették a központi épület felépítését, hiszen előadó és szemináriumi helyiségekre, valamint szakkönyvtárakra volt szükség a komoly és eredményes oktató, valamint tudományos munkához. Debrecen városa hatalmas, 80 hold területet ajándékozott az egyetemnek a Nagyerdőn, emellett az építkezésekre 5 millió, a klinikai kórházak létrehozásához pedig további 3 millió koronát és 25 hold területet adományozott.

A központi épület alapkőletétele

Az egyetem központi épületének alapkőletételei ünnepségét 1927. június 3-án tartották. *„Legyen ez a kő olyan szilárd alapja a föléje emelendő egyetemi központi épületnek, mint amilyen biztos alapjai ennek a fiatal egyetemnek azok a nemes tradíciók, melyeket elődje, a háromszázados debreceni Református Kollégium hagyott reá... Ez az áldásos termékenység honoljon továbbra is e falak között s neveljen most már mint egyetem is sok és híres bajnokot a tudománynak s a hazának egyaránt...”* – tartalmazza az alapkőben elhelyezett, réztokba rejtett okmány szövege.

◀ A központi épület építése

A fedőlapon a rendezvény megbecsült vendégei teheték – jelképesen – az első kalapácsütéseket, egy-egy mondat kíséretében:

Gróf Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter: *„Törhetetlen hittel a vallás, az erkölcs és a művelődés nevében.”*

Baltazár Dezső református püspök: *„Elvész a nép, amely tudomány nélkül való.”*

Magoss György polgármester: *„Ez az intézmény, amelynek alapkövét itt letesszük, szolgálja hazánk javát, hirdesse nemzetünk dicsőségét kelettől nyugatig, északról délig, a földtől az egekig és a föld színétől a föld közepéig.”*

Illyefalvi Vitéz Géza rektor: *„Viruljon benned örök tavasz, melyben a tudás fáján a honszerelem virágai nyiljanak.”*

A Főépület építése

Az ünnepséget követően 1927. szeptember 27-én a földkiemeléssel az építkezés is megkezdődött. Az 1927/28-as tanévet értékelő beszámolóban így írt Verzár Frigyes leköszönő rektor: *„... ott, ahol egy évvel ezelőtt az alapkövet tettük le, ma emeletes falak nőnek és reményünk van arra, hogy még a tél beköszöntése előtt a tető is rákerül a büszke épületre.”*

Az új épület – a tervek szerint – az egyetem három fakultásának és az 500 ezer kötetes könyvtárnak, valamint az egyetemi hivataloknak ad majd otthont az átadást követően. A munká-

latokat maga a tervező, Korb Flóris irányította, a kivitelezésért pedig Stégmüller Árpád debreceni építőmester volt felelős. A megbízást azzal nyerte el, hogy vállalta: a gazdasági nehézségek vagy az emelkedő építőanyagárak ellenére sem lesz drágább az építkezés költsége.

A központi épület főfrontja 108 méter, mélysége 88 méter, területe 6.200 négyzetméter. Az ötszintes épület alagsora szinte labirintus, a felsőbb szinteken művészi kiképzésű lépcsők, folyosók kötik össze a szemináriumi és előadó termeket, professzori szobákat. Az épület központja a 29 méter magas, 700 négyzetméter üvegtetős Díszudvar, amely különböző ünnepségek, rendezvények színtere. Falain, márványtáblákon a Református Kollégium és az egyetem leghíresebb diákjainak, professzorainak nevei emlékeztetnek a debreceni felsőoktatás hagyományaira.

Egy évvel később – az 1928/29-es tanév beszámolójában – még mindig az építkezés akadozásáról számolt be Darkó Jenő rektor: „Központi épületünk... a maga monumentális falrendszerével impozánsan emelkedik az ég felé, s már javában folynak felette a betetőzés munkálatai... Az építési munkálatoknak azt a kényszerű megszakítását, melyet részben a hosszú téli és tavaszi fagyok, részben bizonyos technikai nehézségek idéztek elő, már szerencsésen túljutottunk...” Egyszerre zajlott az építés, a vasbeton, az ács, a bádogos és a cserépfedő, valamint a különféle gyárakban és műhelyekben a vasszerkezeti, felvonó, kőfaragó, műkő, asztalos, lakatos, múlakatos, szobrász, padlóburkoló és berendezési ipari munka. Rövid leállást követően 1931 tavaszán újra megindult és folyamatos volt a munka. „Augusztus 31-én... 500-nál több ember dolgozik az ország ezidőszerint legnagyobb építési vállalatánál... A jövő tanévre vár a belső munkák egy részének elvégzése és a behútorozás s mindezekre a költségek előteremtése. Hangsúlyozom, hogy az állam nem engedheti meg azt a luxust, hogy ez a kész

épület üresen álljon...” – írta az 1929/30-as tanév beszámolójában Csánki Benjámin rektor. Időközben az egyetemi építkezések művezetősége is megtette szokásos éves jelentését: „...elkészült... a díszudvari üvegtető a páramennyezettel együtt és az oldalvilágító üvegtetők. Főleg a külső díszvakoló, vízvezeték, csatornázás, villanszerelő és egyéb iparos munka van folyamatban... A főtörekvés arra irányul, hogy a külső és belső díszvakoló munka a nyári hónapok alatt befejezést nyerjen.” – írta 1930. július 9-én kelt jelentésében vitéz Herczegh Zsigmond főmérnök, építési ellenőr.

Szentpéteri Kun Béla rektor szeretne volna, ha a következő tanévet már az új épületben kezdhette volna az egyetem, azonban „...az a kérés, hogy az épület az 1931-32. év kezdetén legalább részben adassék át rendeltetésének mindenütt kedvező fogadtatásra talált ugyan... azonban a nehéz pénzügyi helyzetben még a behútorozás felől intézkedés tételére sem kerülhetett sor.” Később 1932. április 23-án lehetőség nyílt arra, hogy a csaknem kész állapotú épületbe beengedjék az érdeklődőket és az újságírókat. A helyi előkelőségek, a város vezetői és a sajtó képviselői bejárhatták az akkor még üres termeket, folyosókat. A Debreceni Újság munkatársa szerint lenyűgöző volt a hatás: „Másfél órája járkálok az épületben emeletről emeletre, s nem tudok betelni az egyes épületrészek szépségével.”

Az építkezés befejeztével a Kollégiumból és a többi ideiglenes helyszínről – a klinikákat ellátó gazdasági hivatali egységek kivételével – az új épületbe költözött az egyetem vezetése. A földszintre a Gazdasági Igazgatóság, a Quaestura (Tanulmányi Hivatal), a Tanárképző Intézet, az I. emeletre a hittudományi kar helyiségei kerültek. A II. emelet a rektori hivatal és a jogi kar helye lett. A III. emeleten kapott helyet a bölcsészeti és egy 340 fős nagy előadóterem, míg a IV. emeletet a természettudományi tanszékek vehették birtokba. A költözés ténylegesen csak 1932. július 15-re fejeződött be.

A Díszudvar kupolájának kialakítása

A Díszudvar napjainkban

Közben szépen haladt a Tisza István tér „csinosítása”: kiirtották a bozótot, eltávolították a felhalmozott építőanyagot és elegyengették a földet. „...Ez a sok vonatkozásban páratlan szépségű, a százhusz holdas erdős parkban összefüggő egységet alkotóan elhelyezett egyetem, magasba emelkedő központi épületével, előtte az ország legnagyobb városi terével, amelyet a Debrecen város történeti karakterét adó reformáció vezéralakjainak szobrai díszítenek, s amelyet sugárút csatol a város szívéhez, minden időben hirdetni fogja a nagyságát és dicsőségét azoknak, akik a nemzeti kultúráért az erőn felüli áldozatot sem találtak soknak...” – olvasható az egyetemi almanachban.

A Főépület avatása

Végül 1932. május 15-én, pünkösd vasárnapján a Díszudvar adott otthont az épület ünnepélyes avatásának. „Ma adják át rendeltetésének ünnepélyes keretek között a debreceni tudományegyetem központi épületét, és ezzel befejezést nyer a nagy mű, mely egyformán díszére válik az országnak és Debrecen városának.” – írta 1932. május 15-i vasárnapi számában a Debrecen újság, amely május 18-i beszámolójában „lélekemelőnek” nevezte az ünnepet. „A tudomány ragyogó ünnepe volt ez az aktus, melyből kicsendült a magyar nemzet kulturális emelkedettsége.”

A Debreceni Ujság már a vendégek előző napi érkezéséről is írt, és részletezte az avatóünnep programjait is. Az eseményen Magyarország kormányzóját Petry Pál, a magyar kormányt Szily Kálmán államtitkár képviselte. Mint vendég, megjelent az ünnepélyen gróf Klebelsberg Kunó nyugalmazott kultuszminiszter is, akinek komoly szerepe volt a központi épület kivitelezésében.

Az ünnepély istentisztelettel vette kezdetét a református Nagytemplomban, ezt követően vonultak a meghívottak az alkalomra ünnepi díszbe öltöztetett központi épületbe. Az egyetemi köz-

gyűlés a Himnusz elhangzása után Neuber Ede rektor megnyitóbeszédével kezdődött. „A Központi Épület megnyitásával a Tisza István Tudományegyetem formailag befejezést nyert... Csak az épület új, az intézmény azonban régi: az ország legrégebb intézményei közé tartozik, nemes és régi patinával bevont, szellemileg és formailag egyaránt több évszázad talajában gyökerezik... A tudományok ápolása és fejlesztése mindenkor a népek fejlődését jelentette... Elpusztul a nép, amely tudományok nélkül való.” Az avatóünnepségen Szily Kálmán államtitkár a magyar állam köszönetét fejezte ki a két nagy „jóltevőnek”: a debreceni református egyháznak és Debrecen szabad királyi városnak. „... a természet örök és megváltozhatatlan törvénye szerint a jövő az ifjúságé és olyan a jövő, amilyen az ifjúság... Magnifico Rektor! Átadom rendeltetésének ezt az épületet. Méltóságodnak és utódjainak szent kötelességévé tesszem: örködjenek azon, hogy ez az épület időtlen-időig a tudománynak és a magyarságnak bevezetetlen vára legyen.” A debreceni polgárok áldozatosságát, amely nélkül nem épülhetett volna fel az egyetem központi épülete, Vásáry István polgármester méltatta. „...ez a századok összeforrottsága, századoknak közös történelme, amely az ősi főiskola és a város lakosságának lelkében soha el nem választható közösséget, ...teljes lelki egységet hozott létre.” Az építómunkában résztvevő iparosok nevében Beszenyei Gyula asztalosmester mondott beszédet. A tudomány új csarnokát Baltazár Dezső püspök áldotta meg. Az épületet az egyetemi polgárok nevében Neuber Ede rektor vette jelképesen birtokba.

Az ünnepség az Arany Bika szálló dísztermében folytatódott egy 600 személyes díszebéddel, majd Kerekes Ernő jogász- és Varga László bölcsészhallgató kormányzógyűrés doktoravatójával folytatódott a frissen avatott Főépületben. A programok sorában a Felsőoktatási Egyesület közgyűlése következett, amelyet a Déri Múzeumban tartottak, de még a pallagi akadémián is tettek

látogatást vasárnap délután az avatásra érkező vendégek, akiket tea-estén látott vendégül a város polgármestere az Arany Bika szálló üvegtermében. Ugyanitt táncest és ünnepi hangverseny is várta a közönséget. A programsorozat hétfőn egy hortobágyi kirándulással zárult.

Ahogy a Debreceni Ujság írta: „A pünkösd vasárnapi és hétfői ünnepségek kétségkívül felejtetetlen eseményei maradnak a Tisza István Tudományegyetem történetének.”

Doktoravatás a Díszudvaron 1935-ben

Építészeti érdekességek, megoldások

Az Egyetem Főépületében található olyan különlegesnek mondható műszaki megoldások, amelyek az épületbe betérők elől rejtve vannak. Van olyan, amelyet senki nem láthat, és vannak olyan érdekes műszaki megoldások, amelyeket csak nagyon kevesen, kivételes esetben láthatnak.

A Főépület alapozása és falai

A Főépület teljes alapozásához és az összes fal építéséhez a nagyméretű égetett agyagtéglát (29x14,5x7 cm) használták, melyet Stégmüller Árpád építész debreceni téglagyárában, kiváló minőségben készítettek. A falak vastagsága attól függ, hogy mekkora terheket kell az alapoknak átadniuk. Ennek megfelelően egyes helyeken a belső falak és a homlokzati falak jelentős vastagságúak, van ahol 105 cm, máshol 90 cm, de találunk 75 cm, 60 cm vastag falakat, sőt 30 cm „vékony” válaszfalakat is. A sokféle falvastagsághoz változó méretű és mélységben is eltérő falazott sávalapok készültek annak érdekében, hogy a hatalmas terheléseket képesek legyenek átadni az enyhén löszös homoktalajnak. Az egyik ilyen alaptest a homlokzati fal alatt az alsó síkjánál 346 cm széles, a jelenlegi járdasík alatt 341 cm mélységben. A belső vastagabb falak alatt 464 cm mélységben található 310

cm széles alaptest is. Az ilyen nagyméretű alaptes-
teket általában 3 lépcsőzet kialakításával csökken-
tették le a rájuk épített falak vastagsági méreté-
hez. A legkisebb alapszélesség 100 cm, amelynek
alsó síkja 265 cm mélységben van. Különösen ér-
dekes, hogy az épület lábazatait 20-22 cm vastag
nagyméretű és jelentős súlyú kemény mészkőből
készítették, amelyeket a falazáskor fokozatosan
kiugratott téglasorokra ültettek rá. Ez a konzol-
os kiugratás 7 téglasoron át készült és a járdasík
alatt 10 cm-en van a felső felülete. Különös, hogy az
épületben sok helyen készült vasbeton szerkezet,
így nehezen érthető, hogy miért nem használták
a vasbetont az alapozásnál is. Mindenesetre a ter-
vezők és az építők kiváló munkát végeztek, mert
az épületen nem találunk a rossz alapozásra utaló
süllyedések miatt keletkezett repedéseket. Az épü-
let pince szintjén a második világháború idején óvó
helyiségeket alakítottak ki, amelyekben sok száz
ember számára biztosítottak védelmet.

A Főépület földemei

Az épület szintjei fölött vasbeton földemek ké-
szültek kétféle kialakításban. A pinceszint fölött
alulbordás vasbeton földém található, a többi szint
fölött felülbordás a földemek kialakítása. A mo-
nolit vasbeton bordák belsejében a földémre ható
várható terheléstől függően melegen hengerelt
I acél gerendák vannak, méretük a terheléshez

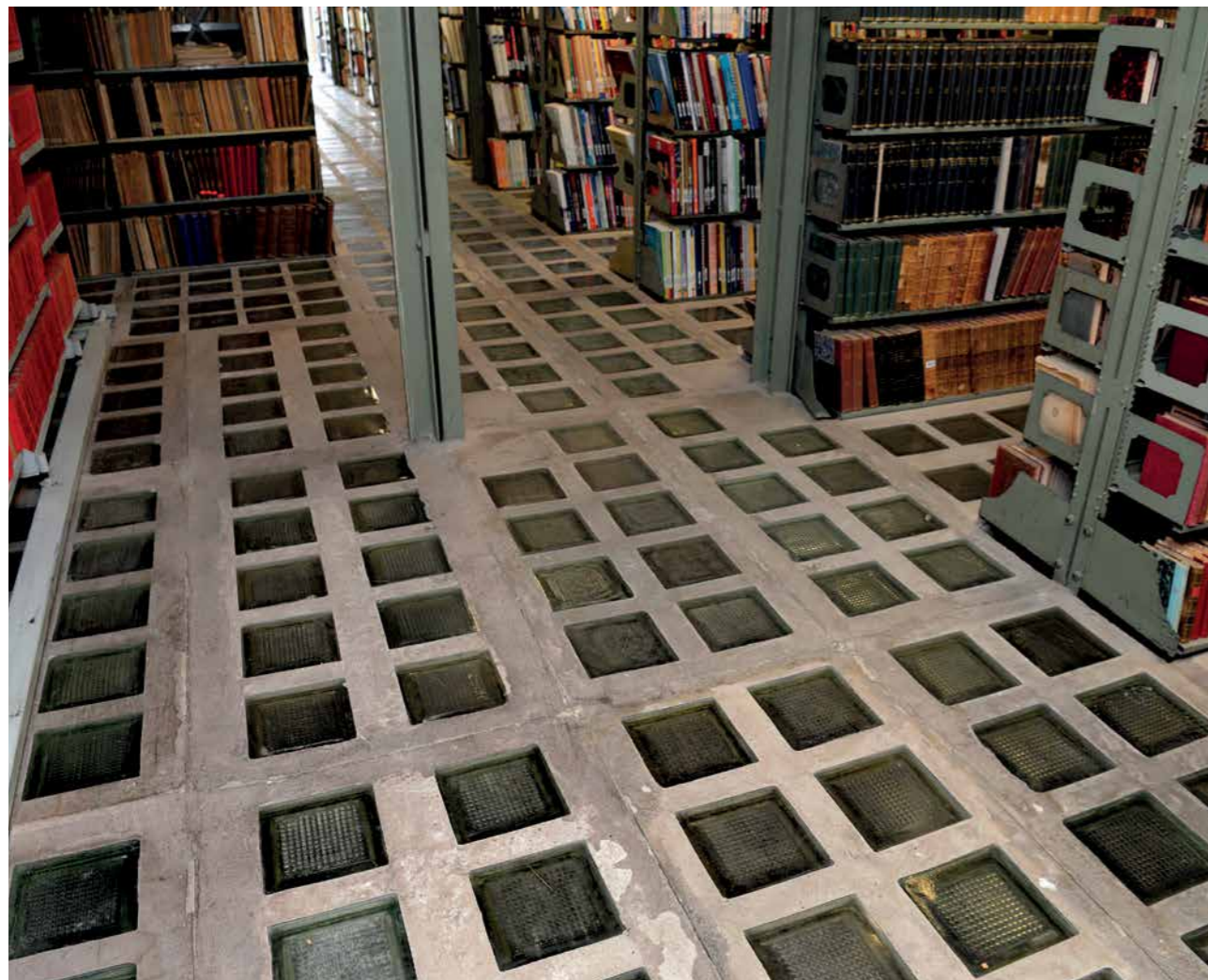
◀ *A Dízudvar színes üvegteteje*

igazodik. A legnagyobb I gerenda 28 cm magas. A bordák távolságai szintén változóak, mert ezek is a terhelésekhez igazodnak. A bordák között vasbeton lemez készült, amelynek a vasalását az I tartókra kötötték fel. A vasbeton lemezek vastagsága is változó, így a sűrűbb bordák között 10-12 cm a lemez vastagsága, a kisebb terhelésű részekben található 8 cm vastag, de néhol 6 cm vastag vasbeton lemezeket is. A felülbordás födémek belsejében kazánsalak feltöltés készült a burkolati rétegek alatt. Az Aula tere fölött 10 cm vastag vasbeton dongafödém található, amely ugyancsak felülbordás szerkezetű. A bordákon kívül a donga födémét a padlástérben kialakított vasbeton keretszerkezetekre is felfüggesztették. A padlástérben találunk továbbá a nagy fesztávú

fa fedélszékek kellő alátámasztását biztosító vasbeton kereteket is.

A Díszudvar lefedése

A Főépület legimpozánsabb tere a Díszudvar, amely a 700 négyzetméteres területével, a 29 méteres belmagasságával és a színes üvegdonga lefedésével mindenkit ámulatba ejt. Ezt a nagy fesztávú hatalmas teret egy kettős üvegtetővel fedték le, amelyet a GANZ gyár mérnökei terveztek és a munkásai készítették el. A színes üvegdonga fölött egy szinte filigrán acél rácsos tartó elemekkel alakították ki az üveggel fedett nyeregtetős szerkezetet, amely leginkább csak a légi felvételeken látható. A szegecsekkel összeépített rácsos tartó egységeket a helyszínen csavarozással építették össze térbeli teherviselő

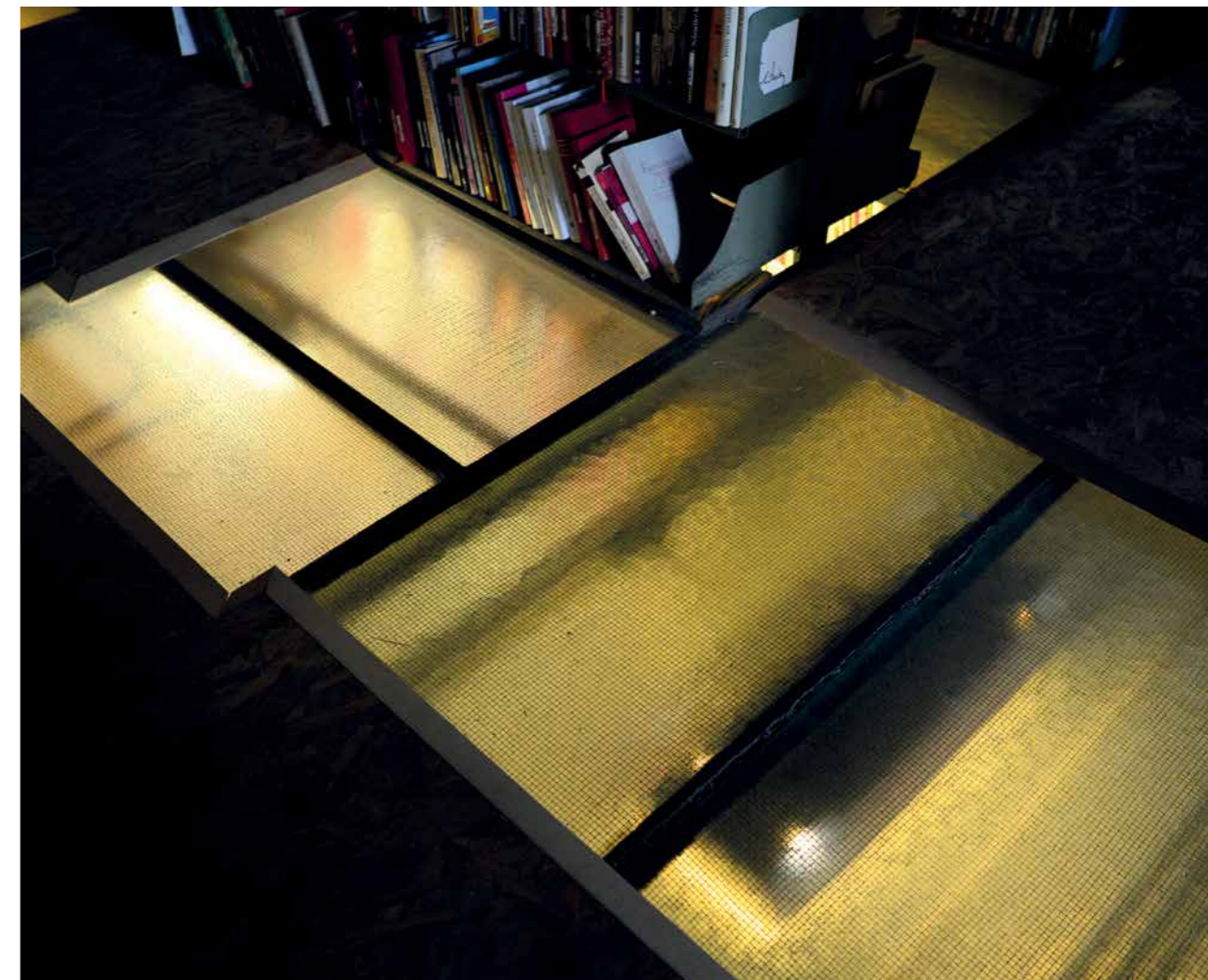
A Könyvtár kialakítása

szerkezetű. Érdekesség, hogy a huzalháló betétes üvegtáblákat úgy helyezték rá a rácsos tartókra, hogy a törések elkerülése céljából 8 mm átmérőjű ólom csövekbe behúzott impregnált kenderkötél béléssel ellátott alátéteket építettek be. Az eredeti külső üvegfedés a megépítése óta eltelt évtizedek alatt sokszor meghibásodott, amelyek miatt beázások történtek. A 2014-es évben ezt a külső üvegfedést újra cserélték, amely során a két edzett üveg rétegből összeragasztott üvegtáblákat kettős szilikon gumitömítéssel ellátva építették be. A külső és a belső színes üvegfedés közötti légteret a pára kicsapódásának elkerülése érdekében fűtéssel látták el.

A könyvtárak kialakítása

Az épület északi részén található a két szim-

metrikus épülettömbben a könyvraktárak. Ezek, az épület többi részének nagy belmagasságait kihasználva, a korukat jelentősen meghaladó korszerű szerkezeti kialakítással készültek el. Az épület csatlakozó födém szintjeinél a könyvraktárak födémjei alulbordás födémekként csatlakoznak, de itt a vasbeton lemezekbe üvegtéglákkal kialakított átvilágító mezőket építettek be. Mivel a nagy belmagasság lehetővé tette, minden szintet egy-egy közbeépített üvegfödémrel két részre osztottak. A 3 cm vastagságú üvegtáblákat idomacél tartó szerkezetre szerelt vázrendszer tartja. A vázrendszer a pince szintjéről indul. Ez a vázrendszer egyúttal a könyves polcokat is tartja, amelyekről a könyvek az üvegpado szintjéről és a födémek szintjéről is létra nélkül elérhetők.

A Könyvtár vasbeton lemezeibe elhelyezett üvegtábla

A Főépület esővíz elvezetése

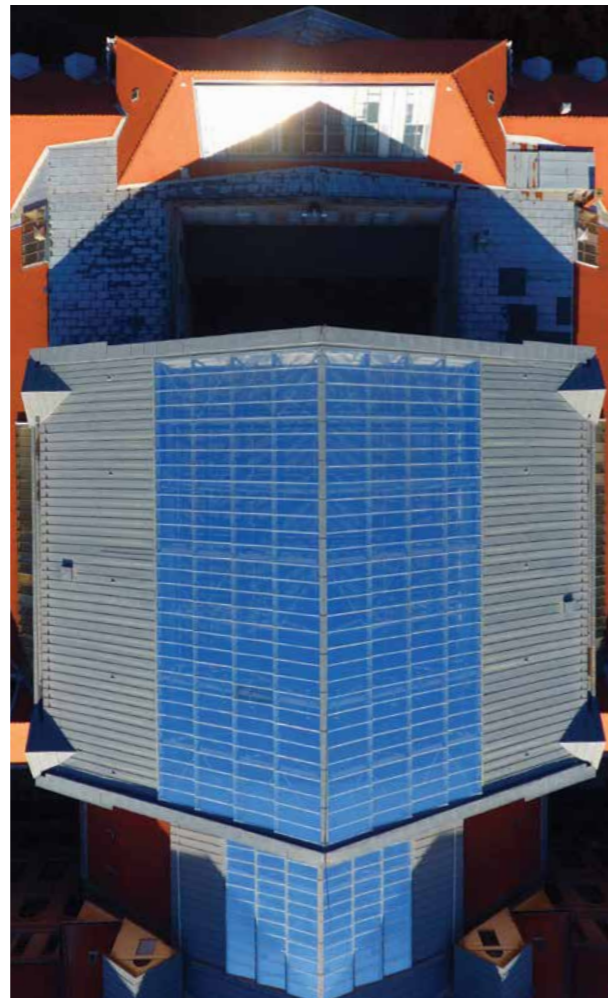
Az épületet a sok szintváltás és az eltérő feszta-volságok miatt nagyon bonyolult ácsszerkezetű fedélszék rendszer fedi le. Találunk nyeregtetőket, félnyereg tetőket, de van manzard jellegű tető is. A tető felületeket kettős hódfarkú cseréppel fedték le, amelyekről a csapadék vizet az ereszek mentén egyes helyeken függő ereszcatornákba vezetik le, hogy a Főépület homlokzatain ne jelenjenek meg a függőleges vízlevezető csövek, ezért a tetőknél lévő ereszcatornák alatt, a homlokzati falak tetejénél vápa csatornákat alakítottak ki, amelyeket horgany bádoggal béleltek ki. A vápa csatornába a csapadék víz egy részét 21 db kifolyó csövön vezetik be a függőeresz csatornákból, máshol a hagyományostól eltérő megoldásként a vizet a padlástérbe vezetik be, ahol bádoggal bélelt, fából készült csatornákkal 12 darab vízgyűjtő üstbe vezetik, ahonnan a falakba rejtett öntöttvas tokos lefolyó csövekben távozik el és jut ki az épületből a pince padló alatti csatornákon át.

Épületgépészet, fűtés, szellőzés

Az épületben ma is a több mint 80 éve készített épületgépészeti rendszerek működnek, amelyeket nem kis erőfeszítéssel lehet üzemképes állapotban tartani. Ez annak köszönhető, hogy megépítésükkor időtálló és az abban az időben legkorszerűbb szerelési technológiákat és anyagokat kiváló minőségben alkalmazták. Ilyen például a fűtési rendszer, amely ma is az eredeti gőzfűtési megoldással működik. A gőzt az épülettől távolabb lévő kazánházban termelik, amelyet 6 bar nyomáson, hőszigetelt csöveken közmű alagútban vezetnek át a pince szintű hőközpontba. Itt nyomáscsökkentővel kisnyomású gőzzé alakítják át és a falakba rejtett csővezetékeken vezetik a fűtőberendezésekbe. A fűtés szakaszosan működik az időjárásnak megfelelően. Külön gondoskodtak az Aula fűtéséről és szellőztetéséről, ahol a radiátoros fűtés

mellett légfűtés is készült. A légkezelő berendezés az előcsarnok alatt a picében és a padláson van, amelyhez a friss levegőt a porta melletti angol aknából szívják be, majd szűrés után szükség szerint temperálják. A felfűtött levegőt a falakba rejtett légcatornákon át vezetik be a helyiségekbe. Az elhasznált levegőt az Aula mennyezeténél látható díszrácsokon át szívják el és továbbítják a tetőfelületek fölé. Hasonló a fűtési és szellőztetési rendszere a Könyvtár Nagyolvasójának is. A fűtőberendezéseken átjutott fáradt gőzt és a kondenzátumot a közmű alagútban vezetik vissza a kazánházba.

Az egyetem Főépületének számtalan rejtett építészeti érdekessége és műszaki megoldásai közül kiválasztott néhány példa is hozzájárul ahhoz, hogy az olvasó jobban megismerhesse az impozáns épületet.

A Főépület teteje madártávlatból

A Főépület esővíz elvezetése

A Főépület esővíz elvezetéséhez használt csatornarendszer

TERVLEÍRÁS

A BALKÉZ FELŐLI HOSSZTENGELY HOMLOKTERÉBEN A TUD. EGYETEM FŐÉPÜLETE ÁLL, MELYBEN A REKTORATUS, DEKANATUSOK, A JOGI ÉS BÖLCSÉSZETI KAROK HELYSÉGEI, AZ AULA ÉS AZ EGYETEMI KÖNYVTÁR NYERNEK ELHELYEZÉST.

A KÉT OLDALSZÁRNYBAN, MELYEK A FŐÉPÜLET ELŐTERÉT HATÁROLJÁK, INTERNATUSOK TERVEZTETTEK, MENSA AKADEMIKA, DIÁKOTTHON ÉS EGYESÜLETI HELYSÉGEKKEL. A DÍSZTÉR ELEJÉT FERENCZ JÓZSEF KIRÁLYUNKNAK EMLÉKSZOBOR ARCHITEKTURÁJA FOGLALJA EL.

AZ EMLÍTETT HOSSZTENGELYTŐL KÉTOLDALT A TERMÉSZETTUDOMÁNYI ÉS AZ ORVOSKARI ELMÉLETI SZAKOK T. I. A CHEMIAI, PHISIKAI, ÁLLAT, NÖVÉNY, ÁSVÁNYTANI ÉS FÖLDTANI. AZ ÉLETTAN, KÖZEGÉSZSÉGTANI, KÓRTANI ÉS GYÓGYSZERÉSZETTANI INTÉZETEI ÁLLNAK A HOSSZTENGELLYEL SZEMBEN. A BOTANIKUS KERT NÖVÉNYHÁZAI, MÖGÖTTE AZ EGYETEMI VÍZTELEP A VÍZTORONNYAL OLDALT A DIAGONÁL TENGELYBEN A BONCTANI INTÉZETEK ÉPÜLNEK. A TERÜLET JOBBOLDALÁN LÉVŐ TERÜLETEKEN A KLINIKÁK CSOPORTJA ÉS ENNEK FELVÉTELI ILL. GAZDASÁGI ÉPÜLETEI ÁLLANAK. A KÖZBEN FENNMARADT RÉSZ TERÜLETEKEN A BOTANIKUS KERTEN KÍVÜL NAGY TERJEDELMŰ RESERVA TERÜLETEK ÁLLANAK A JÖVŐ FEJLŐDÉS CÉLJAIRA RENDELKEZÉSRE.

BUDAPESTEN 1917. ÉVI ÁPRILIS HÓ 19-ÉN

modott, maga az épület pedig „U” alakban ölelte volna körbe az egyetem előtti parkot. A központi épület soha fel nem épült hátsó szárnyában a természettudományos képzés kapott volna külön helyet. Erre vonatkozóan azonban eddig semmilyen fellelhető dokumentum nem került elő. A nehéz gazdasági viszonyok miatt az épület csak 5 évvel később, 1932-re készült el. Ezt azonban sem Korb Flóris mint tervező, sem Stégmüller Árpád mint kivitelező-fővállalkozó nem érte meg. Haláluk után Patzó Márton irányította a munkálatokat. A felsőbb szinteken lépcsők, folyosók kötik össze a szemináriumi és előadó termeket, illetve professzori szobákat, az ötszintes központi épület alagsora pedig később légvédelmi biztonságot is nyújtott a II. világháborús bombázások során.

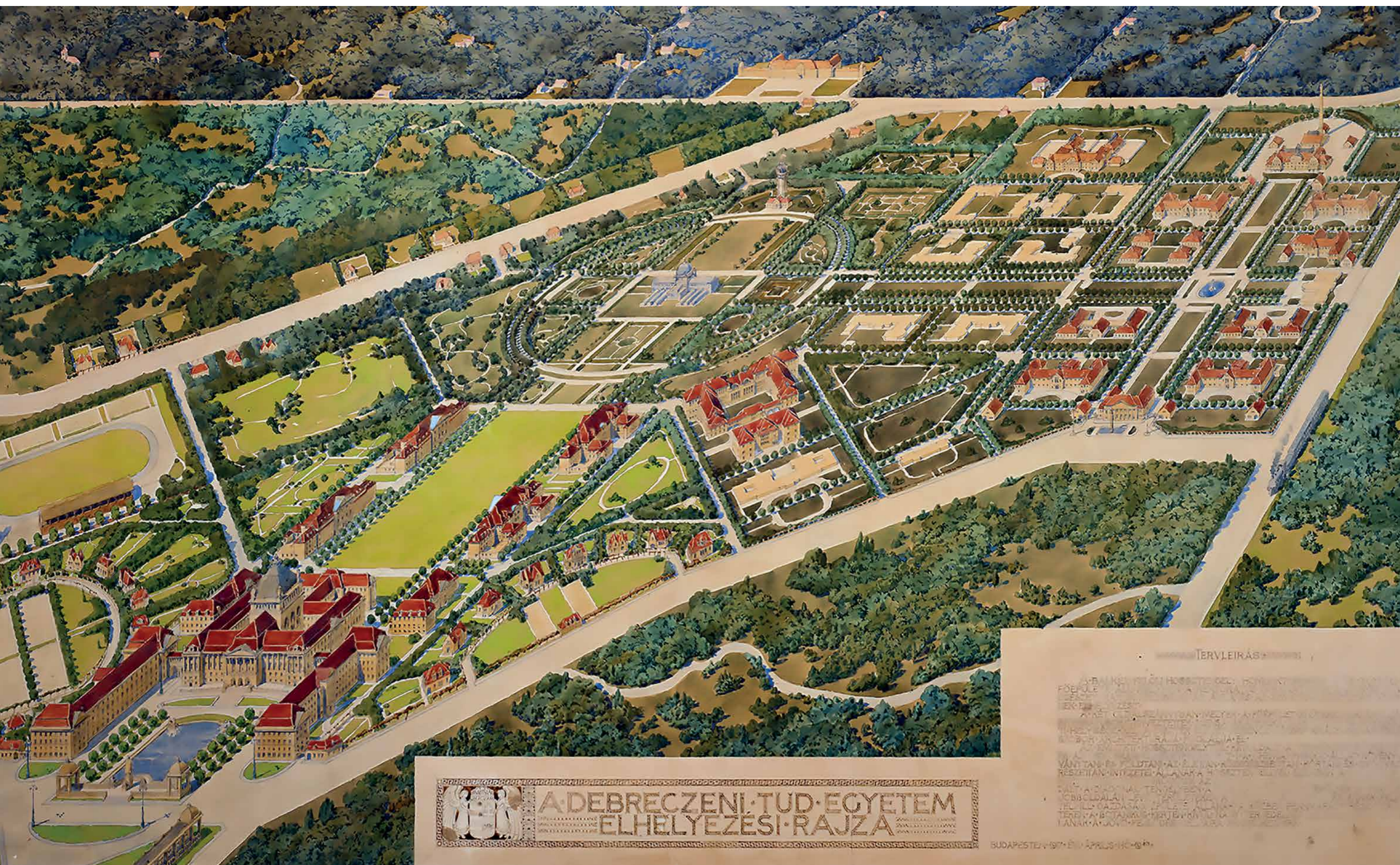
Bár 1932-től folyamatos volt az oktatás az épületben, több hiányosság is mutatkozott. Anyagi nehézségek miatt éveken keresztül nem sikerült az egységes világítóberendezéseket beszerezni és be-

fejezetlenül állt az Aula is. Végül a Debreceni Református Kollégium alapításának 400. évfordulójára rendezett ünnepségekre készült el a díszterem ma is ismert formája. Az Aula mennyezetét és zárófalait az eredeti elképzelések szerint a Kollégium történetéből származó eseményeket megörökítő freskók díszítették volna, 1943 decemberében azonban az egyetemi tanács úgy döntött, a professzori székek mögötti falat annak a képviselőházi ülésnek ábrázolása díszítse, amely döntött az egyetem létrehozásáról, a szemközti falfelületre pedig az alapkövetelt megörökítő falfestmény kerüljön. Az Aula mennyezetének közepére csillagos égboltot képzeltek. A tanács kitért arra is, hogy a pályázónak figyelembe kell venni a 400 éves Kollégium múltját és a „modern vagy hipermodern alkotások mellőztetnek”.

A Debreceni Egyetemen azóta is folyamatosak a fejlesztések, bővítések, annak ellenére, hogy a Főépület eredetileg tervezett elemei azóta sem valósultak meg.

A Főépület 2020-ban

A Debreczeni Tudományegyetem elhelyezési rajza

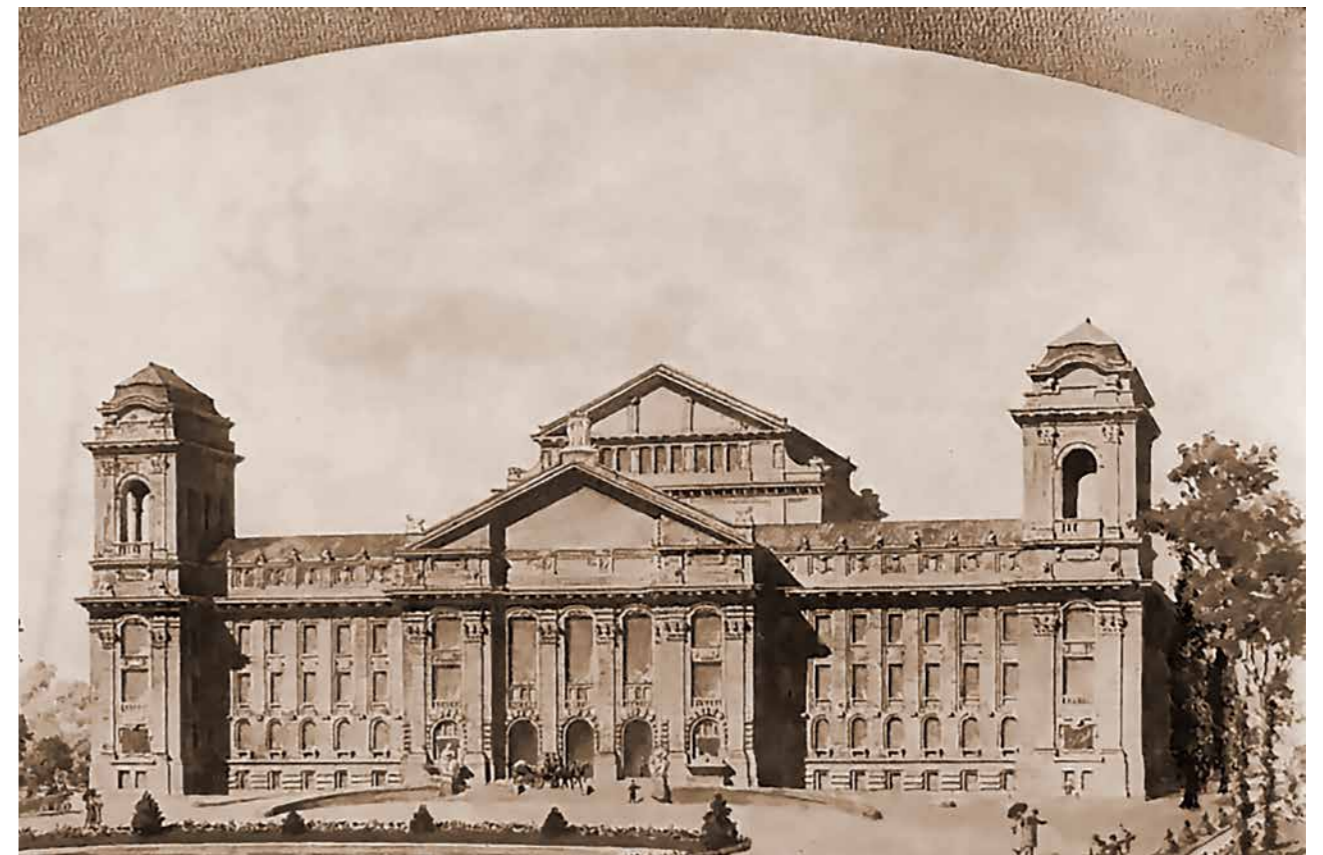
Csak terv maradt...

Korabeli látványterv is bizonyítja, hogy az egyetem központi épületéhez eredetileg több szárny kapcsolódott volna, de csupán a Főépület valósult meg. A tervek elkészítésére még az I. világháború előtt Korb Flóris műépítész kapott megbízást, de a kivitelezés 1914 tavaszán csak az orvoskari épületekkel kezdődhetett meg. A háborús évek gazdasági nehézségei miatt azonban ezek befejezése is nagyon vontatottan haladt.

Újabb, nagyszabású beruházás indítására gondolni sem mertek akkoriban, pedig a neoklasszicista épület tervanyaga 1913-ra elkészült.

A központi épület alapkövét 1927. június 3-án rakták le, a munkálatokat maga a tervező irányította. Korb Flóris nagyszabású terveiben az épületet kupolás tetőszerkezet borította volna, a két kiugró, bástyaszerű toronyra meteorológiai és csillagászati megfigyelő állomásokat ál-

A Debreceni Egyetem Főépületének eredeti terve

Történetek a Díszudvarról

Tanévnyitóknak, tanévzáróknak, doktoravatóknak, diplomaosztóknak, báloknak, sportversenyeknek, avatóünnepségeknek, de még ravataloknak is helyet biztosított fennállása során a Debreceni Egyetem Főépületének Díszudvara. A fennmaradt fényképek bizonyítják, hogy már akkor is meghatározó pillanatokat éltek át azok, akik itt vehették át diplomájukat, oklevelüket, az akkori fiatalok is szerettek bálozni, szórakozni, az egyetem vezetése időnként rangos vendégeket fogadott a Díszudvaron és bizony volt, akit innen indulva kísérték utolsó útjára.

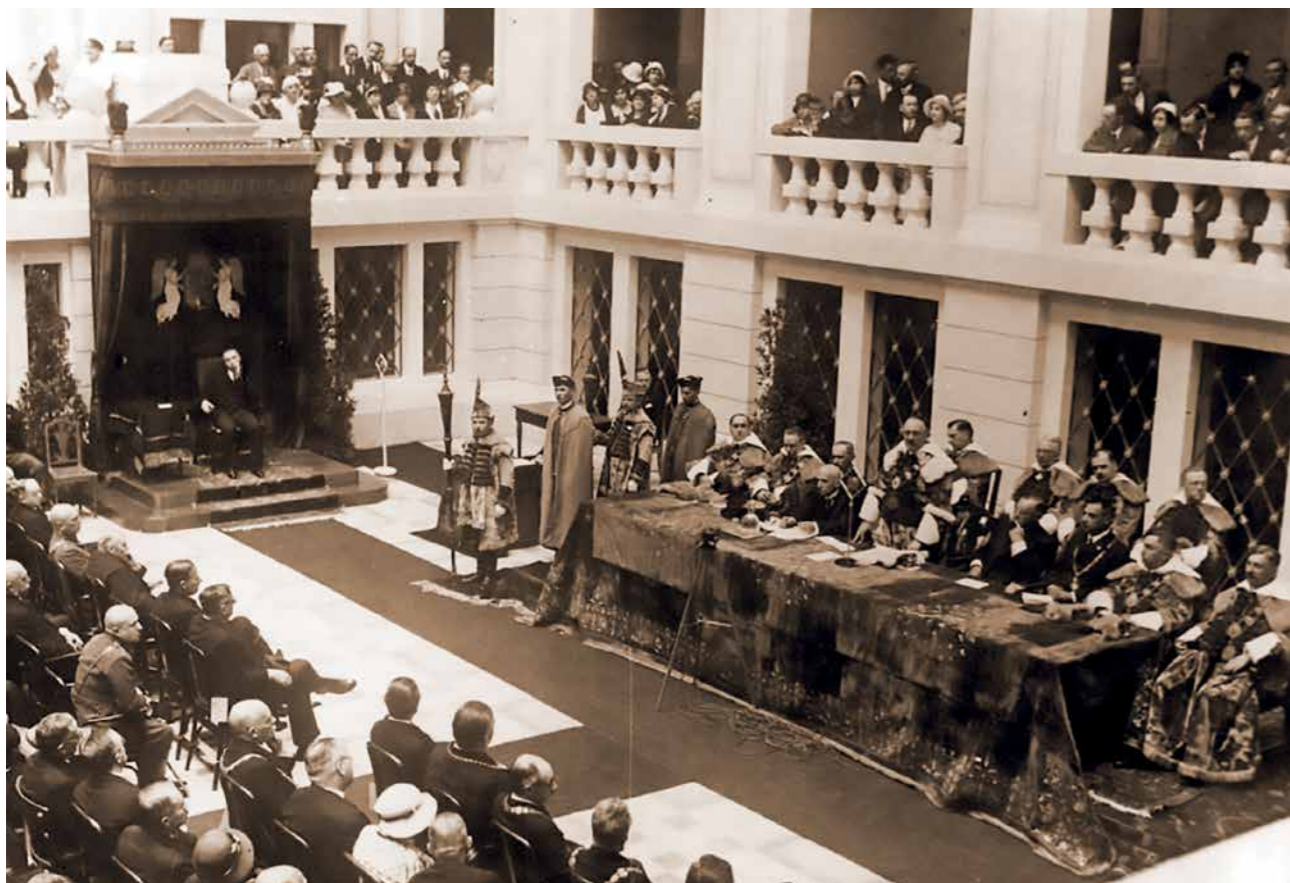
Azért vidámabb események is történtek: évenként keresztül itt rendezték a Kamuti Jenő Egyetemi Vívóbajnokság döntőjét a 2000-es években, de az, hogy sportolók népesítik be a Díszudvart nem újdonság, hiszen már 1935-ben itt mérték össze tudásukat a legjobbak, igaz, akkor tornában. A rendezvényen természetesen a hölgyek mellett bemutatót tartott a DEAC férfi tornacsapata is.

Az épület központja a 700 négyzetméteres, 29 méter magas Díszudvar, amely kétezer ember befogadására alkalmas, de – kis képzelőerővel – akár egy 10 emeletes panelház is elférne benne.

◀ A Díszudvar napjainkban

▲ A központi épület Díszudvar részének építése

A központi épület megnyitója, a rektor záróbeszéde, 1932

A szintűgy 700 négyzetméternyi üvegtető - hasonlóan az Aula eredeti, a II. világháborúban megsemmisült ablakaihoz - Róth Miksa munkáját dicséri. Az üvegtáblák mérete egyenként 83×270 centiméter. Az eredeti tető több mint 80 évig bírta csere nélkül, az első nagy felújításra 2014-ben kényszerült az egyetem.

A könyvtárba siető vagy a folyosók padjain ülve jegyzeteket lapozgató hallgatók előkelő társaságba kerülnek nap mint nap: a Díszudvar falain elhelyezett márványtáblákon 23 felirat, a Református Kollégium és az egyetem leghíresebb diákjainak, professzorainak neve emlékeztet a debreceni felsőoktatás hagyományaira.

Sportünnepély 1935-ben a Díszudvaron

Dísztorna 1938-ban

A központi épület megnyitójának ünnepelő közönsége, 1932

Tánc a Díszudvaron

Báli berendezés a Díszudvaron

Ünnepi vacsora a bálon

A Díszudvar mint fogadás helyszíne napjainkban

Ki ne szeretne bekerülni Fazekas Mihály, a Lúdas Matyi szerzője, Csokonai Vitéz Mihály – akinek síremléke is Debrecenben van és utca őrzi nevét –, Kölcsey Ferenc, nemzeti énekünk, a Himnusz költője vagy Ady Endre, az egykori Debreceni Hírlap újságírója társaságába? Egy sorba kerülni Arany Jánossal, aki a Toldiban még a Kollégiumi éve alatt látott gerundiumos versenyt is felidézi, igaz a költeményben nem az egyetemi jelképet, hanem a petrencés rudat tartja az utat mutatva a főhős vagy Mórócz Zsigmonddal, akinek Nyilas Misije nem akart debreceni diák lenni? Felirat hirdeti Di-

ószegi Sámuel, a magyar fűvésztudomány megalapítójának nevét, akinek Fazekas Mihállyal közösen ábrázolt szobra nem véletlenül áll az egyetem Botanikus kertjében. Baltazár Dezsőé, aki annak idején püspökként az avatónnepségen megáldotta az épületet és Medgyessy Ferenc neve is, akinek szobrai a Déri Múzeum előtt állnak. Márpedig ez bárkivel megtörténhet, hiszen évtizedek óta üresen áll két kazetta, a legenda úgy tartja, azért, mert így az egyetem valamennyi hallgatója reménykedhet abban, hogy oda egyszer majd az ő nevét vésik fel mint egykori debreceni diákét.

Gólyabál a Díszudvaron

Díszudvar részlet

Diplomaosztó a Díszudvaron

Éjszakai kép a Debreceni Egyetem Főépületéről

Az Aula ólomüveg ablakainak története

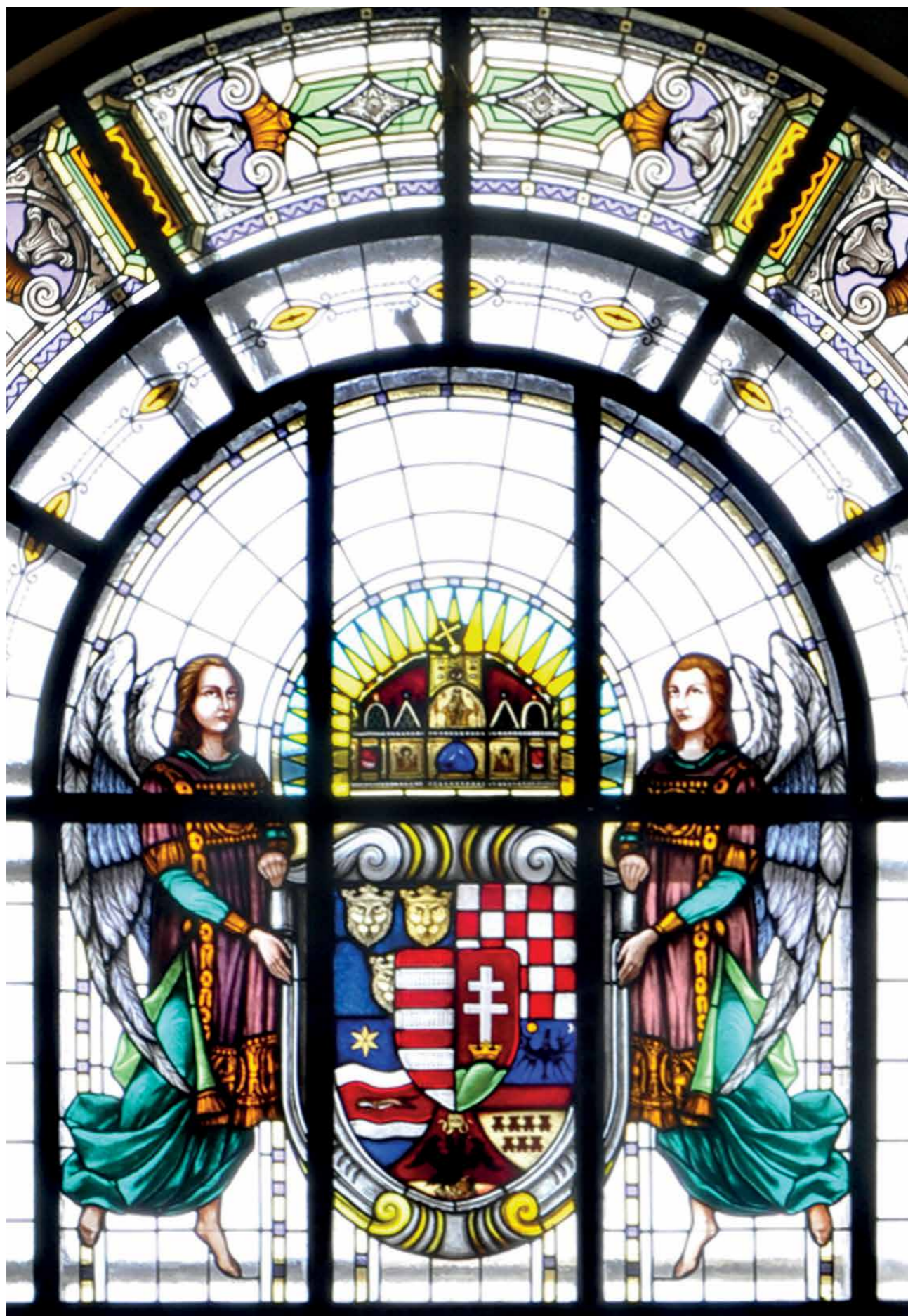

A Debreceni Egyetem főépületének ékes-sége a második emeleten található Aula. Az Aula íves ablakait üvegfestmények díszítik, melyek 1938-ra, a Debreceni Református Kollégium 400 éves fennállása alkalmából tervezett ünnepségre készültek el és adták meg a helyiség igazi pompáját. Az üvegfestményeket a múlt század harmincas éveiben Róth Miksa, az ország talán legjelentősebb üvegfestő művésze alkotta. A debreceni egyetemi építkezések során Róth Miksa Korb Flóris „belsőépítésze” volt. Nemcsak üveglakokat készített, hanem ő tervezte az elpusztított Tisza István- emlékfalat és az épületek díszítőfestését, az ő műhelyéből kerültek ki az egyetemi ravatalozó megsemmisült üveglakjai is. Róth több klinikának is festhetett üvegeket, de mára épségben csak a Sebészeti Klinikán fellelt üvegek maradtak.

Az Aula öt hatalmas, egyenként 20 m²-es ablakának üvegfestményei a Debreceni Református Kollégium régi történeti kapcsolatait örökítik meg. Azokat az európai, német, svájci és holland egyetemeket és városuk nevét ábrázolják, amelyeket a Kollégium peregrinus diákjai a XVII-XVIII. században gyakran felkerestek hosszabb-rövidebb időre tudásuk gyarapítása céljából. Ezek a városok Zürich, Genf, Wittenberg és Utrecht. Az ablakokon olvasható az egyetem négy fakultását meghatározó tudományterület latin

neve is: THEOLOGIA (Hittudomány), MEDICINA (Orvostudomány), JURIS PRUDENTIA (Jogtudomány) és PHILISOPHIA (Bölcsészettudomány). Az ablakok katedrál üvegből készültek, egyrészt, hogy tompítsa a díszüveg felület mögötti második vaskeret szerkezet zavaró látványát, másrészt, hogy csökkentse az épület fekvéséből adódó erős napsütést, ami által élvezhetővé válnak a festett részletek. Kivételt képeztek azok az üvegfelületek, melyek testrészt tartalmaztak, illetve a középcímer pajzsa is, amely réteges, ún. überfang üvegből épült fel. Szintén kivételesek az ablakok alsó részében található üvegfestmények, melyekben előfordultak antik üvegek is.

Az eredeti üveglakok nem sokáig díszítették a főépület legszebb termét. 1944. március 19-én a németek megszállták Debrecent, a hónap végén az egyetem főépületének első, második és harmadik emeletét át kellett adni a megszálló csapatoknak. A németek számára ideális volt az elhelyezés a főépületben, ezzel azonban az épület fokozott veszélynek lett kitéve. Az egyetem főépületében a bombázások nyomán, feltehetően 1944 őszén, nem keletkeztek komoly háborús károk, csupán néhány légiakna és belövés károsította azt. A jelentésekben jelentéktelennek minősített üvegtörések valójában fájdalmas veszteséget okoztak. Az Aula ablakainak üvegfestményeit annak a légiaknának a légnyomása semmi-

Az Aula díszüveglakának részlete - Debrecen

sította meg, amelyik az épület és a tér közepén lévő vízmedence közötti területre hullott 1944 szeptemberében. Valószínűleg ekkor törtek ki az Aula színes üvegei, és mint a II. világháborúban oly sok más műkincs, az ablakok is megsemmisültek. Akkor a helyreállításukra gondolni sem lehetett, hiszen sok tanteremnek, intézeti helyiségnek még szimpla ablaka sem volt, a későbbi években pedig az anyagiak hiánya mellett a politikai légkör sem kedvezett az egykor Tisza István nevét viselő egyetem emléke ápolásának. Hosszú ideig átlátszó üvegek voltak az ablakokban, és az idők folyamán lassan feledésbe is merült eredeti formájuk. Azonban nem örökre, köszönhetően Vince László nyugalmazott rektori titkárnak, akinek egyetlen munkahelye az egyetem volt, és aki munkahelyét még nyugdíjazása után is otthonának tekintette. Olyan otthonnak, melynek értékeit óvni, megőrizni, visszaállítani neki is feladata. Kezdeményezése, hogy az intézmény 75

éves jubileumára állítsa helyre a színes üveglakokat, még nem talált kedvező fogadtatásra és a lehetőségek sem voltak meg egy ilyen mérvű vállalkozáshoz. 20 évvel később azonban, közelítve a 100 éves évfordulóhoz, az egyetem döntéshozói felkarolták a javaslatot. A kutatások, valamint az alapos és szakszerű előkészítő munka nyomán fokozatosan helyére kerültek az ablakok, 2009-ben elsőként a középső ablak, 2010-ben a mellette lévő két ablak, és 2011-ben a két szélső ablak is behelyezésre került. A régi-új ólomüveg ablakok nemcsak a helyiség díszéül szolgálnak, a színes elemek elhelyezése, fénytörő textúrája jól átgondolt konstrukció részét képezve, sejtlenes fényt árasztva ragadja magával a szemlélőt. A Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetem alapításának 100. évfordulójára az intézmény emblemikus épületének, a Főépületnek Aulája visszanyerte eredeti fényét, hangulatát.

Az Aula díszüveglakának részlete - a Debreceni Kollégium korabeli ábrázolása

JURIS PRUDENTIA – TIGVRVM

A terembe lépve balról az első ablakon a Jogtudomány latin neve olvasható, az ablak alsó harmadában a városkép feletti szalagon Tigurum, Zürich régi latin neve szerepel. A városképen kéken csillog a zürichi Münster Kirche tövében a tó vize, az egyes épületek ábrázolása rendkívül részletgazdag, a városfalon túl a zöld dombok teszik teljessé a látványt. A képen a meleg tónusú színek (sárga, narancs, világosbarna) árnyalatai uralkodnak. Az ablak alsó részén, a városkép jobb felső sarkában Zürich címere található: fehérrel és kékkel jobbharánt vágott pajzs. Az ablak érdekessége, hogy a helyreállításban résztvevők neveit tüntették fel két apró üvegzetében, melyek az ablak alsó felén a város nevét tartalmazó szalag jobb széle felett találhatók.

PHILOSOPHIA – TRAJECTINVM

A Jogtudomány ablaka mellett a Philosophia, Bölcsészettudomány ablaka került elhelyezésre. A tudományterület megnevezése alatt a látkép városának neve – Trajectinum –, a hollandiai Utrecht régi latin neve olvasható. Az utrechti képen a sokszor felhőkkel ékeskedő hollandiai ég jelenik meg, mélykék és fehér tónusokban szép kontrasztot képezve az épület pirosas-sárgás színeivel. Az egyetemi épület bejárata felett is látható a látkép bal felső sarkában található egyetemi embléma: lángoló napkorong közepén a város címere. A nap körül félkörívben a SOL IUSTITIAE ILLUSTRANOS – az igazság napja süssön ránk felirat olvasható. Utrecht város címere szerepel az ablakot díszítő városkép jobb felső sarkában, mely fehérrel és vörössel jobbharánt vágott pajzs.

DEBRECEN

A Főépület Aulájában található öt díszüveg-ablak közül a középső, központi ablak ábrázolja Debrecent. A fény felül közepén a Magyar Királyság 1874. február 9-én jóváhagyott és 1896-ban szabá-

lyozott közép címerén szűrődik át, amelyet kétoldalt szárnyas angyalok tartanak. A közép címer a magyar Szent Koronából és alatta országai – Magyarország, Dalmácia, Horvátország, Szlavónia és Erdély – címereinek egyesítéséből tevődik össze pajzsszerűen. A címer alatt az egyetem alapításának évszáma, 1912 látható. Az ablak alsó részében a debreceni ősi Kollégium XVII. századi képe szerepel. A bal felső sarokban az intézmény egykori névadójának, Tisza Istvánnak a XVII. századból származó nemesi családi címere található.

MEDICINA – WITTENBERG

A központi ablak jobb oldalán az orvosi kart megtestesítő Medicina, Orvostudomány feliratot viselő ablak figyelhető meg. Az ólomüveg ablak alsó harmadában a Wittenberg felirat alatt a wittenbergi egyetem képe látható. A kép jobb felső sarkában Wittenberg (ma Lutherstadt Wittenberg) város (ma járási székhely – Kreisstadt) régi címere van, amit a város XIV. századból fennmaradt pecsétnyomója őrzött meg. A látkép bal felső sarkában az egyetem címereként az universitas alapítása alkalmából vert emlékérem fedezhető fel, mely az alapító III. Bölcs Frigvest (1486–1525) ábrázolja.

THEOLOGIA – GENEVA

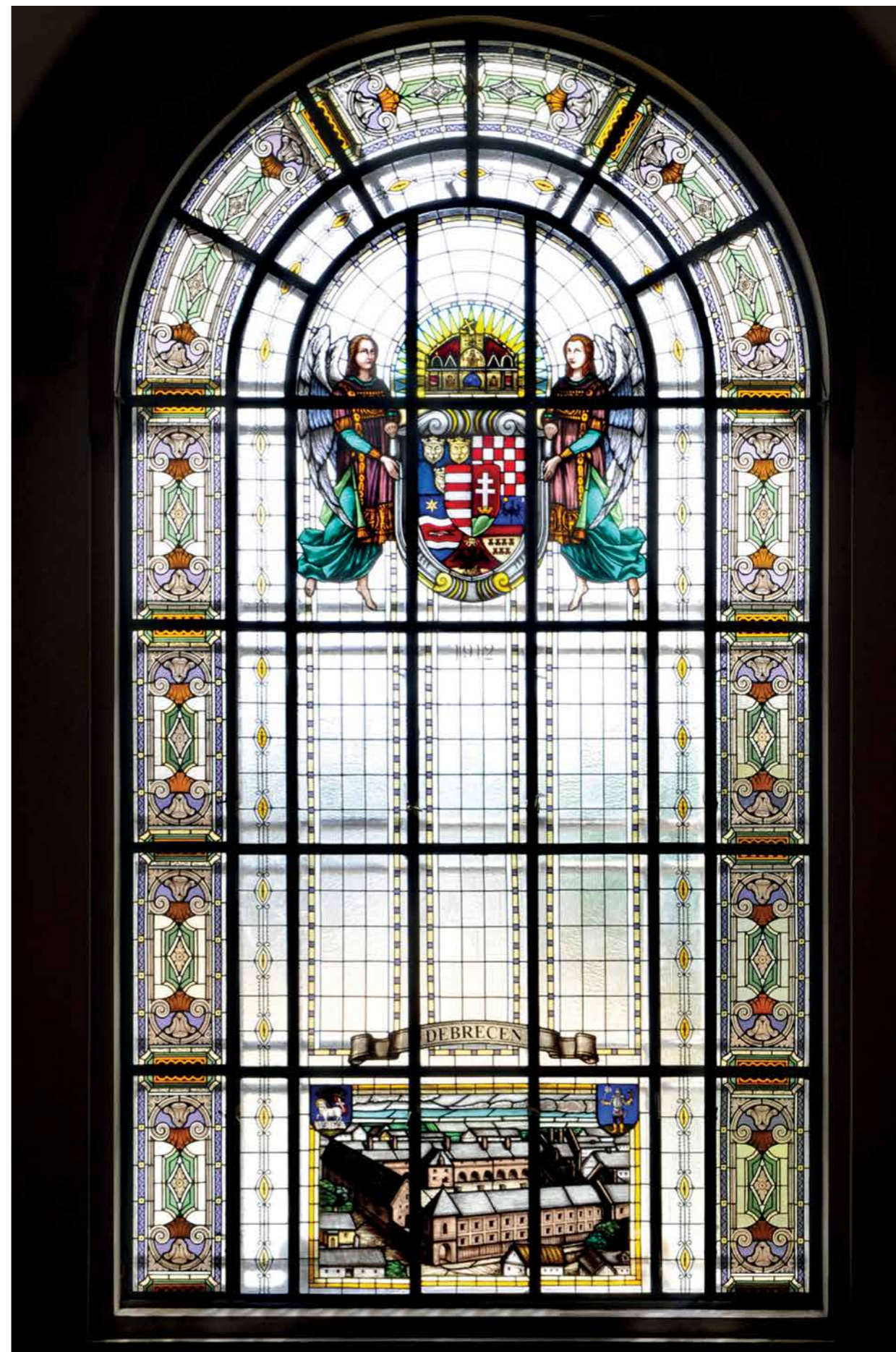
Az Aula jobb oldalán lévő professzori széksorokra néző ablak felső harmadának közepén látható díszes keretben a Theológia felirat olvasható. A Hittudományt megörökítő ablakon a Genfi Szent Péter Katedrális látképe tárul elénk. A látkép felett hullámzó szalagsíkon Genf régi latin neve, Geneva látható. A látkép jobb felső sarkában a város címere – egy hasított pajzs – található. A címer eredete a XV. századig nyúlik vissza. A kép bal felső sarkában a Genfi Egyetem Róth-féle emblémája szerepel, mely lángoló napkorongot ábrázol, körülötte a LUX SCHOLAE GENEVENSIS felirat olvasható, melynek jelentése “a genfi iskola (ti. az egyetem) világossága”.

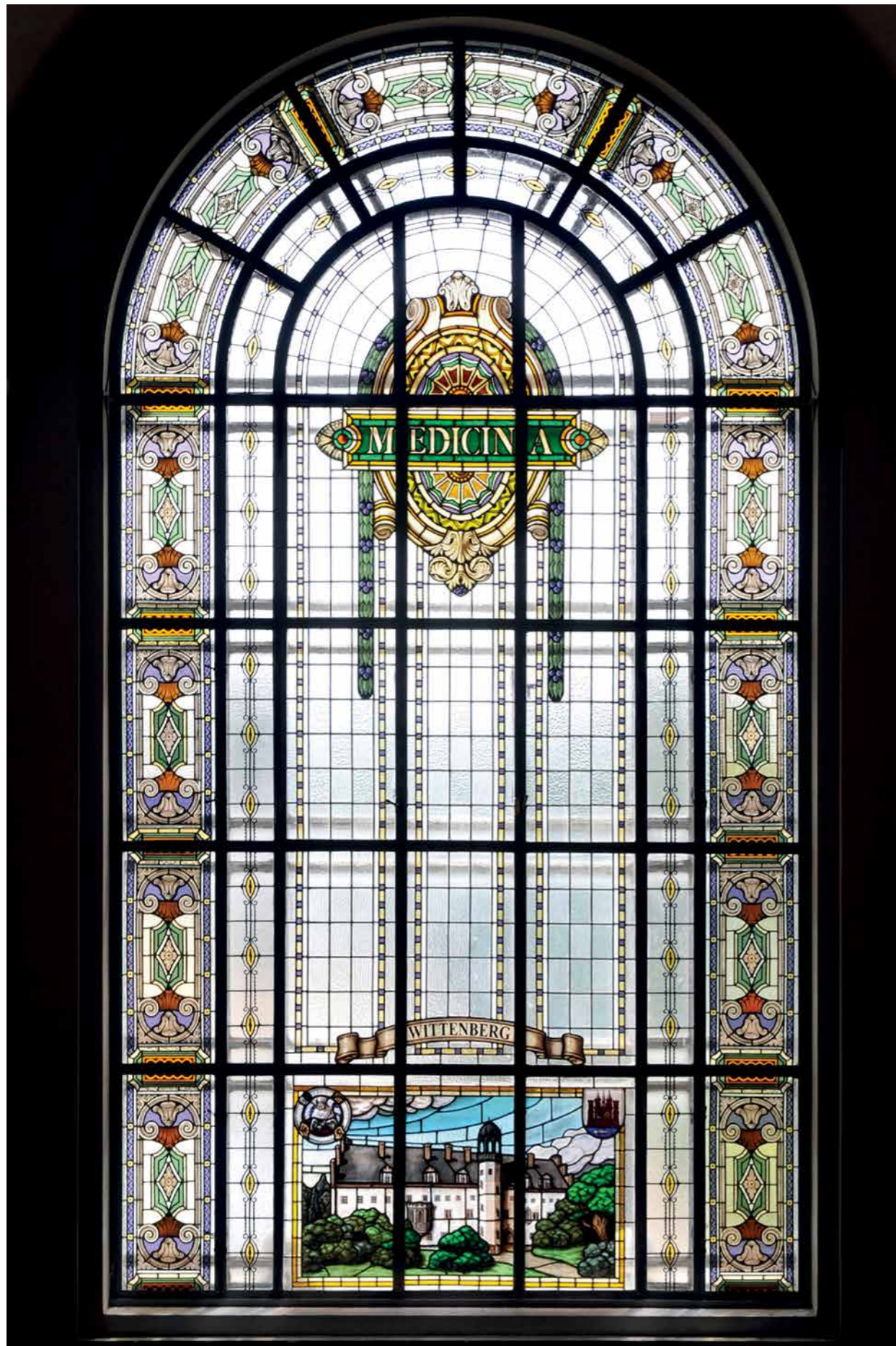
Az Aula díszüveglablaka - Zürich

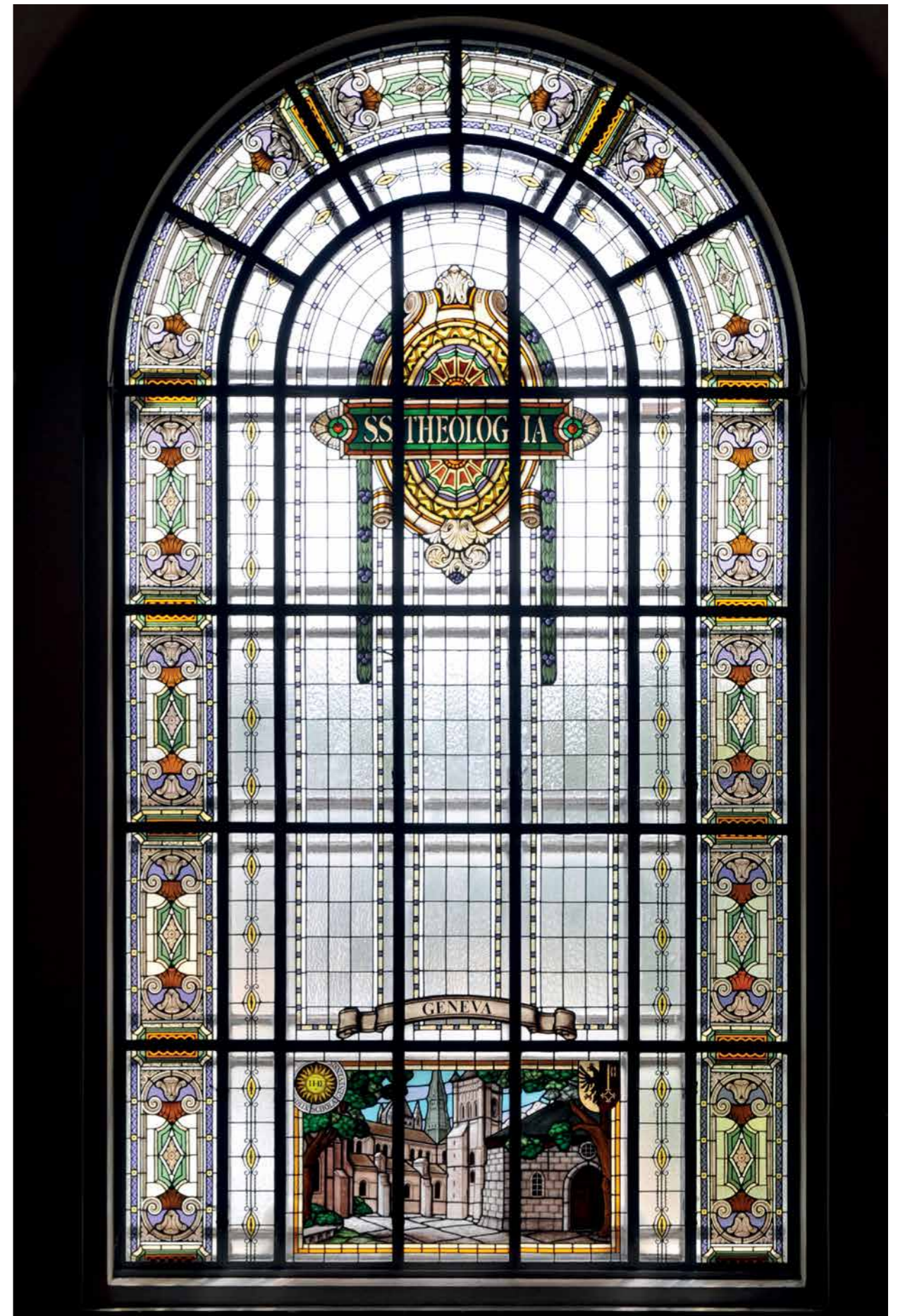
Az Aula díszüvegablaka - Utrecht

Az Aula díszüvegablaka - Debrecen

Az Aula díszüvegablaka - Wittenberg

Az Aula díszüvegablaka - Genf

Címer a Tisza-terítőn

Tisza-terítő

Számtalan rendezvény – ünnepség, diplomaosztó, doktoravató – néma tanúja volt évtizedeken keresztül az a terítő, amely egykor gróf Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter megrendelésére az Izabella királyi hercegnő által életre hívott, a hagyományokat őrizni hivatott háziipari műhelyben készült. A Tisza-terítőnek elnevezett iparművészeti remeket 1929. évi október 14-én, a Debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem tanévnyí-

tó ünnepségén magától a minisztertől vehette át Csánki Benjámint, az intézmény hivatalba lépő rektora. A terítő a hosszú évek során megkopott, elhasználódott, és mára már csak egyik megfakult emléke az elmúlt esztendőeknek.

De mi a kapcsolat Klebelsberg Kunó, egy magyar királyi hercegnő és egy háziipari műhely munkája között? Mitől „Tisza” a terítő? A tanévnyitó ünnepség 1929. évi október 14-én istentisztelettel kezdődött a Református Nagytemplom-

Dr. Juha Artturi Kannisto finn nyelvtudós d. h. c. avatása 1935-ben

ban, majd a Református Kollégium dísztermében egyetemi közgyűléssel folytatódott, amelyen gróf Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter is megjelent, hogy átadja az Izabella-Háziipari műhelyben készült Tisza-terítőt. „Mai ünnepélyünket különösen jelentőssé teszi az a körülmény, hogy ma vesszük birtokunkba és ma használjuk először azt a díszes asztalterítőt, mellyel Izabella királyi hercegnő Őfensége nemesszívű fáradozása és művészi ízlése, nemkülönb a Kultuszminiszter úr Őexcellenciájának áldozatkészsége együttesen ajándékozták meg egyetemünket. E terítő abból az Izabella-Háziipari műhelyből került ki, mely a magyar művészet motívumainak a kézműipar dísz tárgyainak alkalmazásával a mi magyar nemzeti művésztünknek akar elsősorban nemes propagandát csinálni s a nemzeti művészet ezen gyöngyszemeinek megőrzése útján kíván hozzájárulni a nemzet esztétikai és erkölcsi tőkájének gyarapításához, nemzeti érzésünk és önbizalmunk fokozásához.” – fogalmazott ünnepi beszédében Darkó Jenő leköszönő rektor.

A nagyvarsányi Úrasztali terítő
(A Tisza-terítő motívumai)

De vajon miért tartotta fontosnak a miniszter, hogy egy használati tárgyat készíttessen és ajándékozzon annak az egyetemnek, amelynek akkor még el sem készült a központi épülete? „A Kultuszminiszter úr Őexcellenciája gondoskodik róla, hogy központi épületünk nemcsak hasznossági és célszerűségi, hanem a művészi igényeket is kielégítse a lehetőség határain belül. Ennek megfelelően már a múlt év októberében egyetemünkön tett látogatása alkalmából közölte velünk azt az elhatározását, hogy a központi épület aulájában az egyetemi tanács asztalára egy díszes terítőt fog adományozni. E szép ígéretet gyorsan követte a tett.” – adta meg a kérdésre a választ az ünnepi beszéd.

Ahogy maga Klebelsberg Kunó fogalmazott: „Ez a takaró, amelyet ma a magyar állam nevében a Tisza István-Tudományegyetemnek átadok, régi magyar minták után készült, magyar motívumokkal. Ez arra tanít bennünket, hogy tiszteljük a tisztes magyar tradíciókat, a magyar földarabot, ahol az egyetem emelkedik, ápoljuk, szeressük mindig és ezt vigyük

Tisza-terítő

át a magyar művelődésbe is. E terítő három címere a magyar állam, a város és az egyetem, jelképezi azt, hogy e három tényező, amely harmonikusan összefog e darab földön, az igazi értelemben vett igazi magyar műveltségért dolgozik.” – olvasható az évkönyvben.

Mintául a nagyvarsányi református templom úrasztalának akkor 300 éves terítője szolgált, amelyet Thoroczkay Mária grófnő hímzett 1656-ban. Később gróf marosnémeti Gyulai Ferenc és neje, gróf Bánffy Mária tulajdonába került, akik

1726-ban egy teljes úrasztali felszereléssel, márvány úrasztalával, tányérokkal, kehellyel és kancsóval együtt ajándékozták azt a nagyvarsányi református egyháznak.

A Tisza-terítő tízhónapi munka során készült el az Izabella-Háziipari műhelyben. „Antik patinájú vörös olasz bársony-alapon arannyal és ezüsttel hímézve rajta van a Thoroczkay Mária-féle minta az új anyaghoz való szerencsés alkalmazkodással át-dolgozva, rajta van továbbá középen a teljes magyar

A Tisza-terítő felirata

Az eredeti Tisza-terítő mintázata

címer, jobbra tőle gróf Tisza Istvánnak, balra Debrecen városának címere és pedig mindezek a legpontosabb heraldikai hűséggel. A Kultuszminiszter úr Őexcellenciája találóan a „Tisza-terítő” nevet adta ez iparművészeti remekműnek, mintegy jelezni akarván, hogy egyetemünk berendezésének eme legújabb díszje is áldozat és hódolat kifejezése kíván lenni ama nagy férfiú emléke előtt, kinek egyetemünk megalapítását és elnevezését köszönhetjük.” – írta le beszédében a terítőt Darkó Jenő.

De mi vezet egy királyi hercegnőt arra, hogy felkarolja és támogassa a háziipart? Isabella von Croÿ hercegnő 1878-ban ment feleségül Frigyes osztrák főherceghez. A főhercegné és magyar királyi hercegné támogatta a magyarországi színvonalas népi kézműipar – hímzés, horgolás – fejlesztését, oktatását, az asszonyok számára a magyarországi Habsburg-uradalom területén majorsági iskolákat alapított. Kezdeményezésére Pozsony és vidéke hímző házi iparának támogatására nőegyesület alakult, amely az „Izabella hímző házi ipar-egylet” nevet viselte és amelynek nem csupán szervezője, hanem egyben védnöke is volt.

A tanévnyitóról és természetesen a terítő átadásáról is részletesen beszámolt a korabeli napilap. A Debreceni Ujság „A kultuszminiszter a debreceni egyetem tanévnyitóján” címmel, „Átadta az egyetemnek a Tisza István terítőt” alcímmel terjedelmes írást közölt az ünnepségről a rendezvény másnapján. Hogy mekkora volt az érdeklődés és mennyire rendkívülinek számított a Tisza-terítő átadása, kiderül a tudósításból, amely részletesen felsorolta, hogy az eseményen a város szinte valamennyi előkelősége megjelent: „A dísztermet ekkorra már zsufolásig megtöltötte az előkelő közönség, akiknek soraiban ott láhattuk a debreceni uri társadalom vezető egyéniségeit, valamint egyes hivatalok vezetőit is. Igy ott volt Baltazár Dezső ref. püspök, dr. Lindenberger János apostoli kormányzó..., dr.

Vásáry István polgármester a városi tanács élén..., dr. Magoss György ny. polgármester..., Ady Lajos tankerületi főigazgató, Kesserü Lajos törvényszéki elnök, Perjéssy Mihály táblai tanácselnök, vitéz dr. Bessenyei Lajos ref. gimnáziumi, valamint dr. Lukáts József piarista gimnáziumi igazgatók és az uri társadalomnak még igen sok előkelősége.” – olvasható a Debreceni ujság 1929. október 15-számában.

„...Amint az egyetemi tanács helyet foglalt az emelvényen, a kollégiumi kántus elénekelt a Himnusz, majd a közönség feszült várakozásától kisérvé dr. Darkó Jenő, a lelépő rektor emelkedett szólásra, aki minden részletre kiterjedő alaposággal elkészített, gyönyörű beszédben számolt be a debreceni egyetem mult esztendei működéséről. Beszéde elején méltatta a nap másik nagy jelentőségét: az Izabella királyi hercegnő által tervezett és felügyelete alatt a debreceni egyetem részére elkészített rendkívül díszes terítő adományozását... A kultuszminiszter a kész terítőnek találóan a Tisza-terítő elnevezést adta. Az új terítő kiváló művészi alkotás a régi magyar iparművészet elfelejtett motívumait szerencsés kézzel eleveníti fel.” – írta a napilap.

„Hirdesse ez a terítő hosszú századokon keresztül a nemesszívű, fenkölt lelki alkotók dicsőségét, hirdesse soha el nem múló kegyeletünket a nagy egyetemalapító és minden magyar hazafi felülmulhatatlan mintaképe iránt és hirdesse a régi magyar művészetre való állandó figyelmeztetésével mélyesges szeretetünket és ragaszkodásunkat a mi drága magyar történelmi hagyományainkhoz.” – olvasható az 1929/30-as tanév emlékeit őrző évkönyvben és almanachban.

A Tisza-terítő jelenleg gondosan becsomagolva egy raktár mélyén várja, hogy egyszer újra betölthesse feladatát, ha nem is az eredeti módon, hanem mint egy egyetemtörténeti gyűjtemény nagyra becsült darabja, amely csaknem egy évszázad elteltével is emlékeztet az intézmény történetére.

H. c. doktori oklevél átadása a tanácsteremben 1938-ban

Iványi-Grünwald festmény a Rektori Tanácsteremben

Évtizedek óta díszíti az egyetem Fő-
épületének Rektori Tanácstermét Ivá-
nyi-Grünwald Béla nagyméretű fest-
ménye, a *Dull Mihály elítélése* című kép. Arról
azonban, hogy hogyan, mikor és milyen körülmé-
nyek között került Debrecenbe, eddig szinte csak
legendák szóltak.

A monumentális alkotás elkészítésére Ivá-
nyi-Grünwald Béla festőművész Klebelsberg
Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter jóvoltá-
ból kapott állami felkérést 1923-ban, hogy fessen
két történelmi témájú képet a Debreceni Magyar
Királyi Tisza István Tudományegyetem akkor
még épülő központi épületének Aulájába. Azon-
ban csupán az egyik alkotás készült el, és végül
az sem a díszteremben kapott helyet – írta a festő
monográfusa, Telepy Katalin.

Iványi-Grünwald Béla 1867. május 6-án szü-
letett a Somogy megyei Som határában lévő Da-
rázs-pusztán. Egyike volt a magyar festészet
jelentős korszakát meghatározó, a nagybányai
művésztelep létrejöttén munkálkodó művészek-
nek. Munkássága több alkotói korszakra tagol-
ható. Már alapos rajzbeli és festői tudással került
Nagybányára, ahol a számára később oly sok ered-
ményt hozó természetelvi festésmóddal ismerke-
dett meg. Ezt követően a Párizsból érkező modern
törekvések hatására új útra tért, az európai sze-
cesszió nyomán dekoratív felfogású, monumentá-

lis műveket alkotott. Később pedig a kecskeméti
művésztelep vezetőjeként a fiatal művészek támo-
gatását vállalta magára. Az 1920-as évektől a nya-
rakat a Balatonnál töltötte, ami ugyancsak hatás-
sal volt alkotásaira. Ebben a korszakában kapta a
felkérést és készítette el a debreceni egyetem Au-
lája számára a *Dull Mihály elítélése* című nagymé-
retű kompozícióját.

A festmény egy, a török időkben Debrecenben
játszódó Jókai elbeszélést, a „Hogyan lett Dull Mihály
uramból Rácz János?” című műben leírt történetet
örökíti meg: Dull Mihályt egy csasz megöléséért
a váradi pasa elé idézték, de helyette Bayk András,
Debrecen főbírájának furfangjának köszönhetően
egy személycsere révén Rácz Jánost, egy amúgy is
kivégzésre váró bűnözőt ítélték halálra.

Jókai Mór több alkalommal járt Debrecenben
és huzamosabb időt – 4 hónapot – a szabadság-
harc idején, 1849. január-április között is itt töl-
tött a városban. Így természetes, hogy több írá-
sában felfedezhetők a városhoz kötődő történetek
és a személyes emlékek. *„A költő-Jókai egész élete
folyamán, nagy kedvvel alkalmazta műveinek nyers-
anyagául a politikai élet mozzanatait, eszméit, prob-
lémáit, közismert egyéniségeit s különös képessége
van arra, hogyan lehet a legnyersebb politikai mo-
tívumot is az esztétikai hatás engedelmes eszközévé
tenni, pl. az egészen közeli, egykorú közéleti esemé-
nyeknek mintegy fölübük kerülni s azokat művészi*

távolból láttatni.” – írta 1925-ös Magyar Tudományos Akadémia levelező tagsági székfoglalójában, a *Jókai és Debrecen* című munkájában Zsigmond Ferenc. „Akaratlanul is mesetémává válik kezében a feladat, költői témává, amelyben a lényegnek kell igaznak lennie, a nevek, számok s egyéb külső adatok inkább csak illúziókeltésre valók s nem az a fontos, hogy hitelesek, hanem hogy jellemzetesek legyenek. Jókainak szüksége volt debreceni tartózkodásának szemléletes elbeszéléséhez egy közismert, híres, jellegzetes debreceni utca nevére: hát kiválasztotta a nagy Péterfia-utcat, melyben költészetének képzelet teremtette alakjait is legszívesebben helyezi el; ott lakik az egymást bosszantó két szomszéd: Gubádi Márton és Csukási Orbán (Két menyegző), ott Kondor János hentesmester és leendő nászasszonya: Daczosné (Mégsem lett belőle tekintetes asszony), még Simonyi óbester is onnan járt diákkorában a piaristák iskolájába, bizonyára azért, hogy jó hosszú utat tetethessen meg vele naponta Jókai, s így a kálvinista diákokkal való verekedésre minél elihetőbb alkalmakat adhasson hősének (A legvitézebb huszár); az istentelen Rácz Jánosnak meg a kis Péterfia-utcában van a viskója (Hogyan lett Dull Mihály uramból Rácz János?)” – emeli ki dolgozatában Zsigmond Ferenc.

De az, hogy Iványi-Grünwald Béla miért éppen ezt a Jókai elbeszélést választotta a készülő festmény témájául, örök rejtély marad. Csak találgatni lehet, hogy valószínűleg a debreceni egyetem számára készülő képhez debreceni kötődésű témát keresett, vagy a nagy mesélő Jókai ihlette meg.

A nagykép elkészültét azonban több vázlat születése előzte meg. Ezek egyikét a debreceni Déri Múzeum őrzi. „A Debreceni Egyetemen lévő nagyméretű alkotásnak napjainkban két vázlatról tudunk. Az egyik holléte ismeretlen, a másik azonban a Déri Múzeum tulajdonában található.” – mondta Fodor Éva muzeológus. „Iványi-Grünwald neve összeforr a fénykezeléssel, a színvilág expresszív voltának kidolgozásával, és ez megfigyelhető nem csupán a nagyméretű alkotáson, hanem már a vázlaton is. A művész külön hangsúlyt fektetett a főszereplő világos tónusú, intenzív színvilágban pompázó viseletének megformálására, éppen ezért Mehmed pasa sárga-kék öltözetének ellentétére épülő foltjai egyből ráirányítják a figyelmet. Hiszen ő a másik főszereplője a festménynek, előtte zajlik le a színjáték. A festő pedig pontosan ezt a pillanatot, az ítélezési jelenetet mutatja be ezzel az összefogott kompozícióval.” – fogalmazott a szakember.

Az egyetem vezetősége a tanácsteremben, háttérben a Dull Mihály elítélése című kép

A mű 1928-ra elkészült és Pesten az Ernst Múzeumban rendezett csoportos kiállításon be is mutatták, ahogy erről az Új Idők 1928. április 22-i száma hírt adott, említést téve arról, hogy a kép az olaszországi kiállítás magyar osztályába kerül majd. Érdekes, hogy a lap a képaláírásnál az „Ítélezés. Jelenet a török-világból” címet használta. Az alkotás ezután – 1929-ben – Olaszországba, Milánóba utazott, ahol Iványi-Grünwald Béla Csók István, Rudnay Gyula és Vaszary János társaságában mutatkozott be alkotásaival a nagyközönség előtt. A *Dull Mihály elítélése* című alkotás pedig aranyérmert szerzett és végül megérkezett Debrecenbe. De hol kaphatott helyet a festmény? Hiszen ekkor még javában épült az egyetem Főépülete, amelyet végül 1932-ben avattak fel hivatalosan. Tehát még nem volt Aula, ahová egyes források szerint a képet elhelyezték volna. Egy másik kiadványában, ugyancsak Telepy Katalin az egyetemi könyvtár említi a festmény leendő helyeként. Az 1929/30-as egyetemi évkönyv szűkszavúan fogalmaz: „Iványi-Grünwald Béla: *Hogyan lett Dull Mihály uramból Rácz János* című festménye megérkezett, és a képet ideiglenesen a rektori fogadószobában helyezték el.”

De vajon hol lehetett ez a rektori fogadóterem? 1918-ban IV. Károly király avatta fel az újonnan alapított Orvostudományi Kar központi épületét. A Rektori Hivatal pedig ekkor költözött el a Református Kollégiumból a Nagyerdőn átadott épületbe, ahol aztán megkezdhette működését a hivatal, és itt alakították ki a rektor dolgozószobáját és fogadótermét is. Tehát az évkönyv valószínűleg a klinika-telep központi épületére utal. Arról azonban, hogy a Főépület átadása után mikor és hogyan költözött át a kép a mostani helyére, és miért nem az eredetileg is tervezett Aulában helyezték el, nem tesz említést sem az egyetem évkönyve, sem pedig almanachja. „Ugyancsak Tanácsunk gondoskodásából a Tanácsteremben lévő, méltán csodált: *Iványi-Grünwald-kép* díszes keretet kapott...” – számolt be később az egyetem 1935/36-os évkönyve.

A Rektori Tanácsterem falát ékesítő festmény tanúja volt megbeszéléseknek, döntéseknek, magas rangú vendégek érkezésének, jókedvű beszélgetéseknek, ismerhette az egyetem egykori vezetőit. Része az elmúlt időknek, és remélhetőleg a jövőnek is.

Iványi-Grünwald Béla Dull Mihály elítélése c. festménye a Rektori Tanácsteremben

Tisza-bútorok

A mai napig nagy becsben tartja a Debreceni Egyetem az egykori névadó alapító, gróf Tisza István, a tragikus sorsú miniszterelnök emlékét. Az intézmény 1921. június 5-én vette fel az 1918. október 31-én mártírhalált halt államférfi nevét, így az egyetem elnevezése – egészen 1945-ig – Debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetemre változott. Az Egyetemi Tanács egy nappal később, 1921. június 6-án már rendkívüli ülésen döntött arról, hogy a mártír miniszterelnökkel kapcsolatos tárgyakból és dokumentumokból ereklyegyűjteményt, Tisza-ereklyetárat hoznak létre. Április 22-ét, Tisza István születésnapját pedig egyetemi ünnepnappá nyil-

vánították. A rendezvényekről, amelyek elsősorban tudományos jellegű előadások voltak, részletesen beszámolnak a korabeli egyetemi évkönyvek.

Az egyetem évtizedeken keresztül gyűjtötte a Tisza Istvánhoz és a családhoz kapcsolódó ereklyéket. A tár létesítésének gondolatát Verzár Frigyes rektor vetette fel az egyetemi tanács 1927. október 28-i ülésén: „...egyetemünk több emléktárggyal bír, amellyek gróf Tisza István tulajdonát képezték, vagy emlékeztetnek rá, indokoltnak látszik ezeket az emlékeket rendszeresen gyűjteni. Ezért az eddigi emlékeket a rectori szoba diszes szekrényében kiállítja s egyuttal akciót indít, hogy a magántulajdonban levő ilyen tárgyakat nagyobb számban összegyűjtse.”

◀ Tisza-szekrény

▲ Tisza-ülögarnitúra

A tárgy-együtttest, amelynek több elnevezése – Tisza-gyűjtemény, Tisza-emlékgűjtemény, Tisza István ereklyetár, Tisza István ereklyemúzeum, Tisza relikviagyűjtemény – is volt, az 1932-re elkészült Főépület (akkoriban központi épület) Rektori Hivatalának egyik tárgyalójában helyezték el, amelyről a Gerundium elnevezésű felsőoktatás-történeti folyóirat MMXV és MMXVI számú kiadványa is beszámolt, „Egyetemi legendárium – emlékek, töredékek a Debreceni Tudományegyetem történetéből” címmel Vince László egykori rektori titkár emlékeit felidézve.

„Az egyetem Tisza-emlékszobát hozott létre a névadóhoz kapcsolódó dokumentumok őrzésére és bemutatására...”, amelyről 1942. május 19-én hanganyagot is sugárzott a Magyar Rádió. A felvett őrző viaszlemez mára ugyancsak megsemmisült. Az anyag – nagyrészt levelek, fényképek – a második világháború végén, 1944-45-ben megsemmisült. „... az egyetem meglévő állománya az 1944. év folyamán rendkívül leromlott, sok, és nagy részben pótolhatatlan értéke ... elrongálódott, vagy elveszett...” fogalmazott rektori beszédében Bodnár János. Pedig az 1927/28-as egyetemi évkönyv tanúsága szerint a gyűjtemény tekintélyes lehetett: összesen 235 tárgyat tartalmazott.

Megmaradt viszont a Tisza családtól érkező, az egyetem számára 1944-ben felajánlott bútorok nagy része: a Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem 1944/45. tanévének kiadatlan, kéziratban fennmaradt évkönyve szerint „Gróf Tisza Lajos Kálmán Geszt községben levő családi kastélyát és a kastélykertet magában foglaló beépített községi belsőséget, valamint a kastély megmaradt berendezését és könyvtári anyagát egy, az egyetem céljait szolgáló intézmény létesítésére a debreceni egyetemnek adományozta.”

Ahogy a Gerundium folyóiratban Vince László visszaemlékezéseiben olvasható: „Ma már csak a rektori hivatal folyosóján látható rusztikus szekrény

és ülőalkalmatosságok emlékeztetnek a névadóra és a rektori szobában Tisza Ilona portréja...” – amely ugyancsak kalandos úton került az egyetem birtokába. Csilléry András professzor, az orvosi kar dékánja jelentős műkincsgyűjteménnyel – festmények, porcelánok – rendelkezett. 1944-ben engedélyt kért (és kapott) a rektortól, hogy gyűjteményét – megóvandó az esetleges bombakároktól – az egyetem alagsorában helyezhesse el. Az engedélyért viszonzásképpen ajánlotta fel Tisza Ilona menyasszonykori portróját, adományként. A professzort később háborús bűnökkel vádolták, gyűjteményét – benne Tisza Ilona portróját is – lefoglalták. A jogi kar professzorainak közbenjárására – miszerint a festmény bizonyíthatóan az egyetem tulajdona – a kép visszakerülhetett eredeti helyére, a rektor fogadószobájába.

Tisza Ilona portré

Tisza-ülögarnitúra

Évszázadok öröksége – az egyetemi könyvtár

Története csaknem egyidős az intézménnyel, létrehozásáról 1916-ban született döntés Tisza István miniszterelnöksége idején, és ugyanebben az évben könyvtárorként Csige Varga Antal kapott megbízást a vallás- és közoktatásügyi minisztertől a könyvtár megszervezésére, amely a tantermekhez hasonlóan ideiglenesen kialakított helyen, a Simonffy utcán kezdte meg működését 1918-ban. Ez az „átmeneti” állapot csaknem 15 évig, a Főépület elkészültéig tartott.

„Az egyetemi könyvtáraknak általában, Debrecenben pedig kiváltképpen két cél elérésére kell törekedniük: az egyetemi oktatás eredményes támogatására és a tudományos ismeretek minél szélesebb körben való terjesztésére.” – határozta meg az egyetemi könyvtár feladatát még 1924-ben Szabó

György, az intézmény akkori vezetője. A kezdeti alig több mint tízezres kötetszám az 1928/29-es tanév végére több mint 40 ezres, a karok igényei szerint kialakított katalogizált gyűjteménnyé gyarapodott. A könyvtár életében igazi előrelépést jelentett, amikor 1929-ben Nyíreő Istvánt bízták meg az igazgatói feladatok ellátásával. A fejlődés nem állt meg: később a Korb Flóris tervei alapján megvalósított központi épületben a könyvtár kiemelt helyet kapott, bár az építés eredetileg a Főépülettel híddal összekötött különálló épületben szeretne volna elhelyezni, ám a minisztériumi döntés ezt takarékosági okokkal indokolva elvetette. A gyűjtemény 1932-ben költözött mai, végleges helyére. „Bár a kedvezőtlen pénzügyi viszonyok következtében az épület belső be-

Hallgatók az olvasóteremben 1965-ben

Könyvtár, 1965

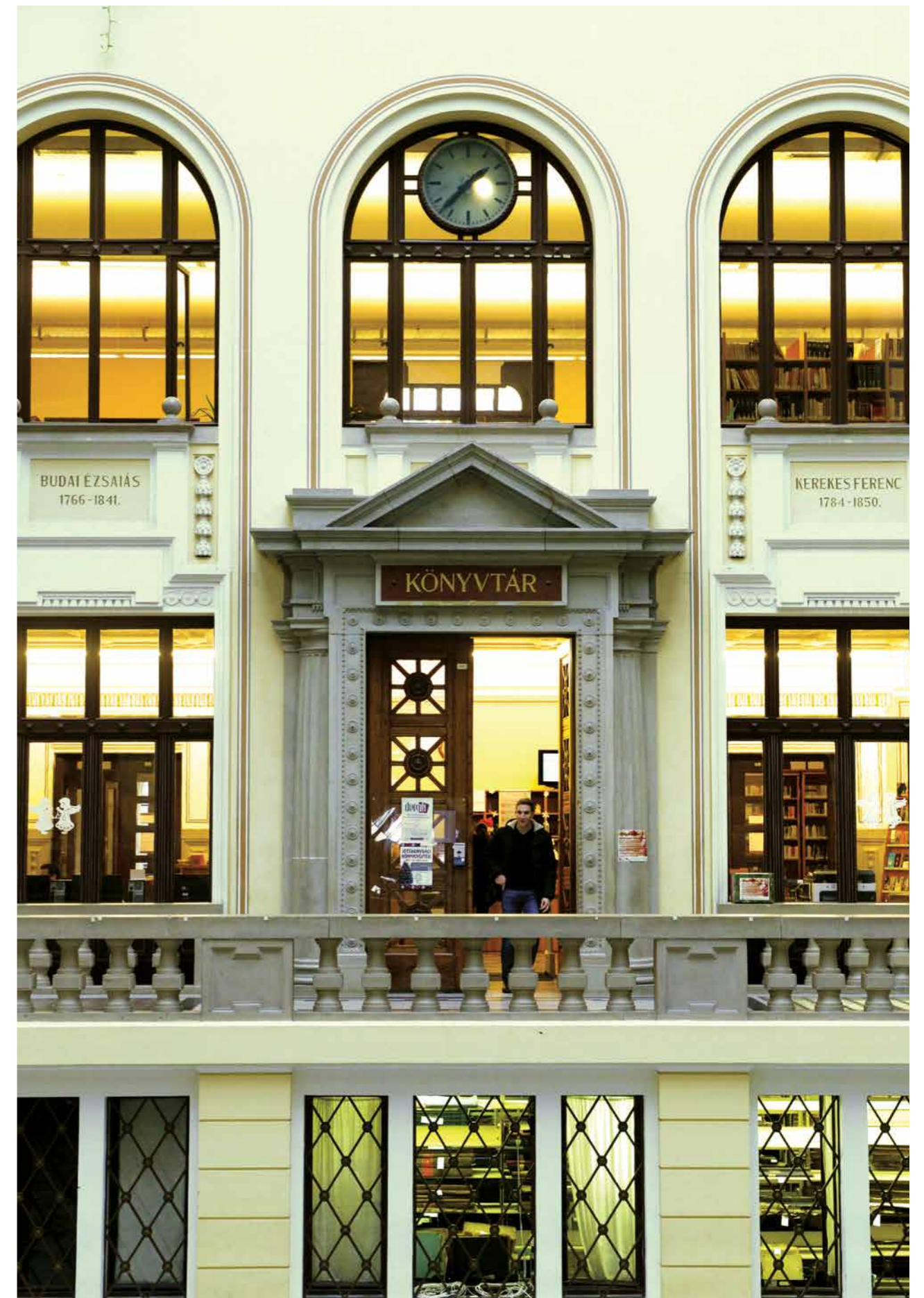
◀ A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár olvasóterme

fejzése és főképpen a megfelelő új bebutorozása még igen sok feladatot ró a következő évekre, örömmel állíthatjuk, hogy az egyetemi telep középpontjában álló új intézet tágas repozitóriumaival a jövő fejlődésnek legfontosabb lehetőségeit biztosíthatja... Az áthozott negyven társzekérnyi anyagot... a kellő előkészítés következtében sikerült egyenesen a végleges helyére juttatni.” – fogalmazott a könyvtár működéséről szóló, 1933-ban írt jelentésében Nyireő István. „Egyetemünk szellemi életében nevezetes momentumot képez könyvtárunknak átköltözése... Ezáltal a könyvtár szűk bérelt helyiségeiből a központi épület

modern helyiségeibe költözhetett, ami kimondhatatlan előnyt jelent úgy a professzorokra, mint a tanulni vágyó hallgatóságra. Sajnos, a nagy olvasó-terem befejezése – amelyet szorgalmas hallgatóink betöltenének – a távol jövő reménye maradt... Elismeréssel kell emlékezni a könyvtár személyzetének a ma már 100.000 kötetre szaporodott könyvtár átköltöztetése és gyors rendezése körül kifejtett kiváló teljesítményéről.” – mondta a Debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem 1932-33. évi állapotáról és működéséről szóló beszámolójában Rugonfalvi Kiss István rektor.

A központi épület hátsó bejárata, a könyvtár kívülről

A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár bejárata

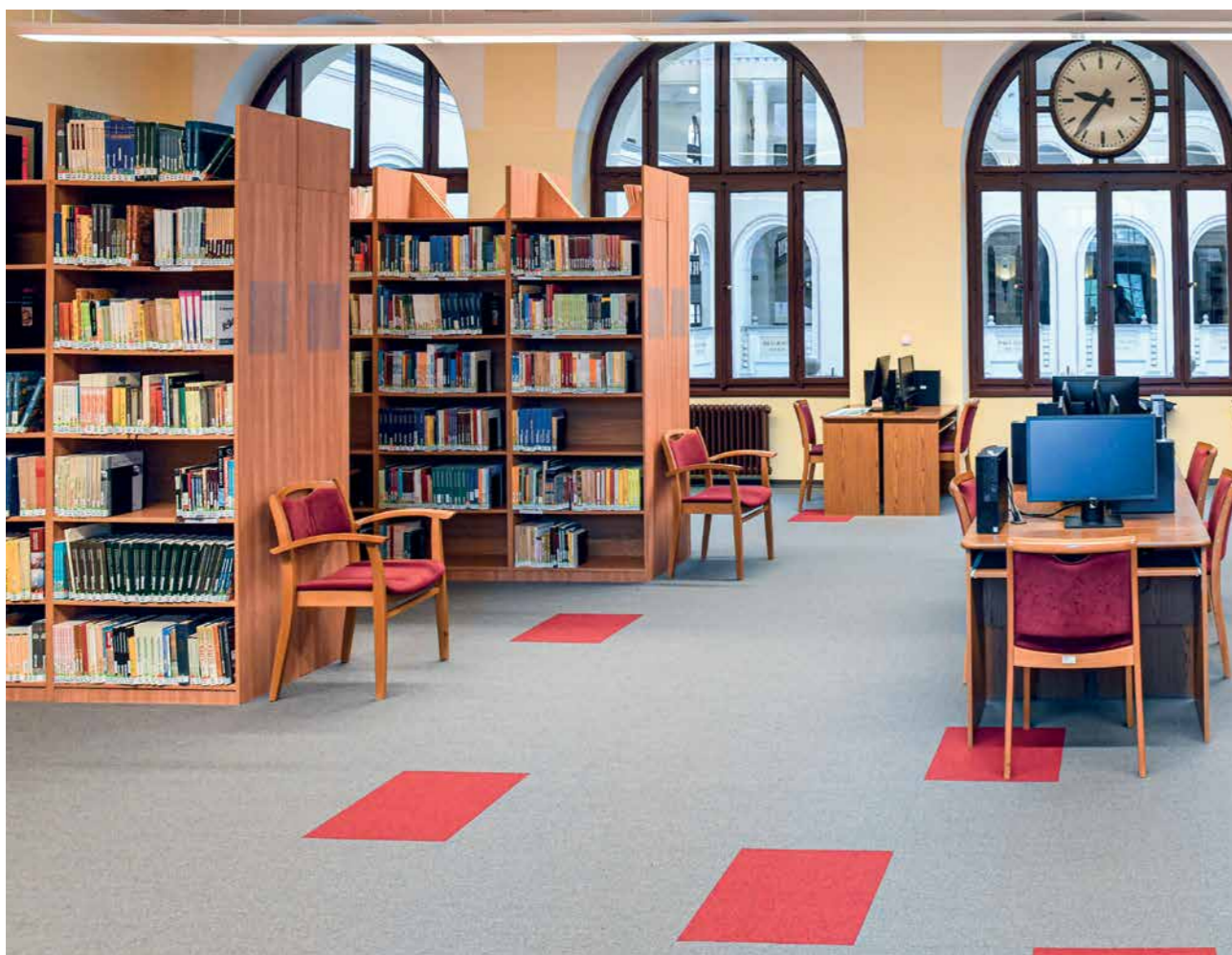

Hallgatók a könyvtári olvasóteremben 1965-ben

És bár az 1924-ben Szabó György által eredetileg meghatározott feladat nem változott, mára azonban jelentősen átalakult: a hagyományosnak számító helyben olvasás és kölcsönzés mellett a könyvtár számos modern szolgáltatást kínál, ami az olvasók számára a világ bármely pontjáról elérhető. A klasszikus feladatokon túl az intézmény tudományos publikációit, hallgatói dolgozatait és oktatási anyagait elektronikus formában gyűjtik, és működtetik az egyetemi kutatók munkásságát bemutató profil-adatbázist, az iDEa Tudósteret. Természetesen a hatalmas, több mint 6 milliós állományban még nagy számban található olyan régi dokumentum, amelyet egyelőre csak hagyományos cédulakatalógusban lehet megtalálni. A nagy lendülettel zajló digitalizálásnak köszönhető-

en azonban nem csak a felkutatásuk, hanem a megtekintésük is egyre könnyebbé válik. Folyamatosan épül a könyvtár honlapján a Digitális Gyűjtemények tára, ahol hétről-hétre újabb különleges darabokkal bővül a régi könyvek mellett a plakátok és a térképek online galériája is.

A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár (DEENK) ma tíz telephelyen csaknem 14 ezer négyzetméteren működik, és több mint 120 munkatárs segítségével áll elsősorban a mintegy 40 ezer egyetemi polgár rendelkezésére. 1000 olvasói férőhelyet lehet egyszerre igénybe venni, ebből 200 számítógéppel felszerelt, amire a technika fejlődésével egyre nagyobb az igény. A látogatottság pedig bizonyítja: a DEENK továbbra is szerves része az oktatásnak, kutatásnak, művelődésnek egyaránt.

Könyvtári olvasó 2020-ban

Könyvtár sziget sarka

A titkok könyvtára – a Díszműtár

A ki végig szeretne sétálni a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár (DEENK) valamennyi polca mellett, az megtenné a maratoni távot, hiszen a tárolók sora meghaladja a 47 kilométeres hosszúságot. Így nem csoda, ha kevesen fedezik fel a több mint 6 milliós állomány csekélyke, ám annál becsesebb 30 ezer darabos gyűjteményét, a könyvritkaságokat és fontos kultúrtörténeti emlékeket rejtő, védett raktárban őrzött állományt, a Díszműtárat, amely a DEENK legértékesebb darabjait – köztük a 15. században készült díszes kiadványokat őrzi.

A gyűjteményrész 1976-ban alakult, ekkor kezdték külön kezelni az 1850 előtti muzeális kiadványokat. Mára a Díszműtár az ősnymtatványok korától (1450–1500) egészen a kiegyezésig (1867) reprezentálja a debreceni, a magyar és az európai kulturális értékeket.

A gyűjtemény elsősorban a magyarság kutatásával, a külföldön kiadott magyar nyelvű könyvekkel foglalkozik, és minden olyan antikva vagy régi könyvvel, ami értékes lehet a mai kor számára. A védett könyvek gerincét a hungarika anyag képezi, de itt kaptak helyet a díszművek, kurió-

Könyvtári ritkaság, minikönyv

Könyvtári ritkaságok, minikönyvek gyűjteménye

Könyvtári ritkaságok az egyetemi könyvtárban

zumok, minikönyvek, nyomtatásuk vagy kötésük miatt ritka, értékes kiadványok is. Az állomány korai rétegének jelentős hányadát a régi, magyarországi egyházi nyomtatványok alkotják, nem egy közülük helyi, debreceni vonatkozású. A legrégebbi darab az 1480-ban, Nürnbergben kiadott latin nyelvű biblia, de megtalálható itt az 1486-os, Aqinoi Szent Tamás műveit tartalmazó kötet, eredeti itáliai reneszánsz bőrkötésben. Magyar vonatkozású ősnymotatvány Túróczy János krónikája, a Chronica Hungarorum, amely Brünnben látott napvilágot 1488-ban, 1512-es az a misekönyv, amelyet Velencében adtak ki, gyönyörűen színe-

zett miniatúrákkal díszítve, de itt őrzik a Vizsolyi biblia egy – igaz hiányos, restaurált – példányát is, amely 1590-ben készült, és amelyből mára az egész világon 52 darab maradt meg mindössze. Az 1661-ben Erdélyben kiadott Váradi Biblia érdekessége, hogy bár Váradon készült az ószövetségi rész, a félkész kötetet a török veszedelem elől Kolozsvárra menekítették, ahol az újszövetségi résszel kiegészítve végül befejeződhetett a nyomtatás.

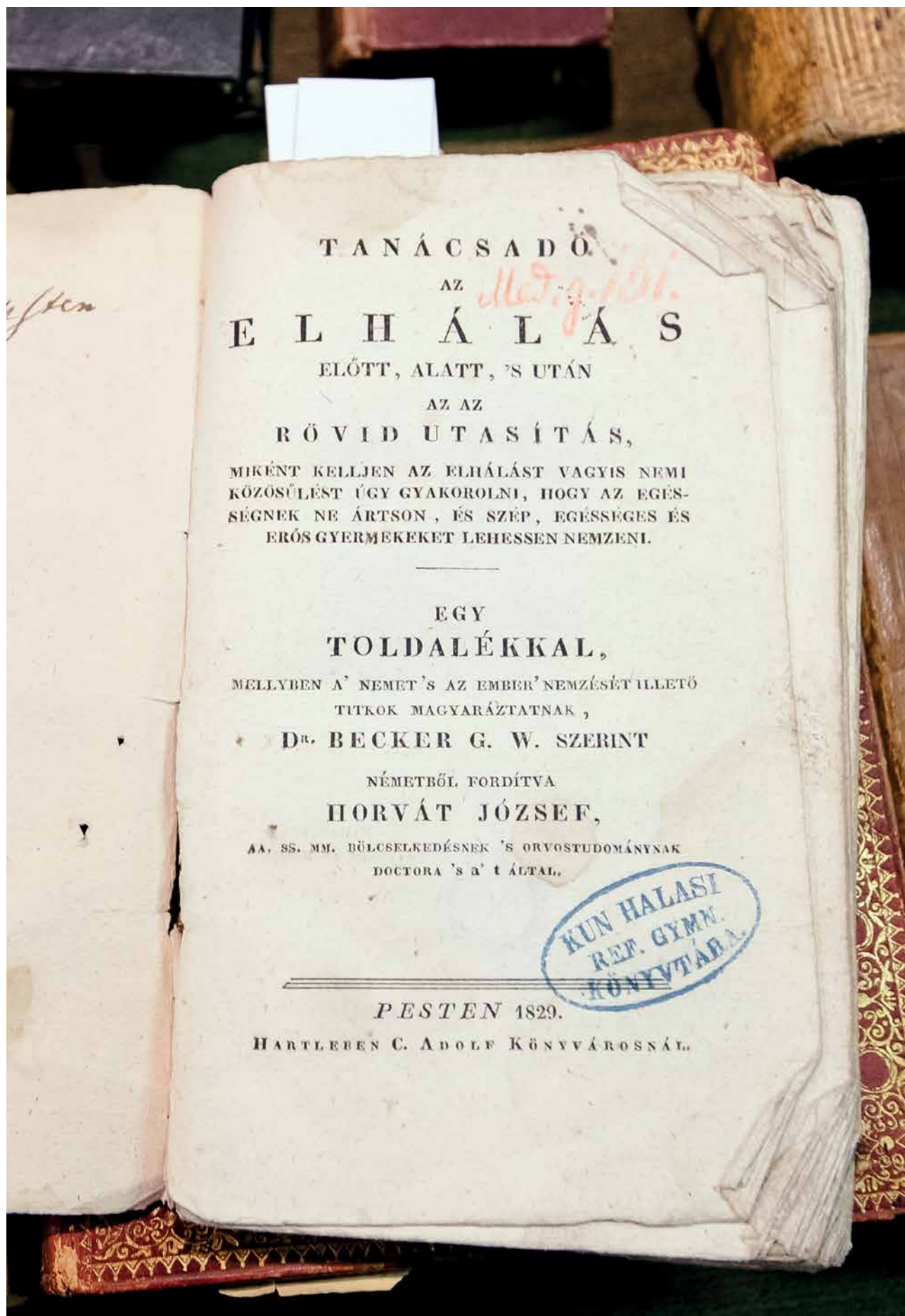
Külön kategóriát képviselnek az első kiadások: köztük a Toldi „a Kisfaludy-társaság által 1847. közszorúzott költői beszély. Írta Arany János” vagy Fa-

Enciklopédia

Könyvtári ritkaságok, minikönyvek gyűjteménye

Könyvtári ritkaság az egyetemi gyűjteményben

zekas Mihály Lúdas Matyija – kiadva „*Bétsben 1815-ben*” – ez utóbbiból mára csupán négy példány létezik, vagy éppen a Nyugat című lap első száma.

Különlegesség a csaknem ezer darabot számláló minikönyv-gyűjtemény, amelyek a korabeli nyomdatechnika csodái és a legnagyobb méretű kötet, II. Sándor és Maria Alexandrova orosz uralkodói pár koronázási ünnepségének emlék-albuma 1856-ból.

A gyűjteményben olyan érdekességek is találhatóak, mint például a „*Debretzenben*” 1766-ban kiadott, gazdagon illusztrált „*Bába mesterségre tanító könyv*”, a Kun Halasi Ref. Leánygymn. könyvtárá-

nak egykori, szemmel láthatóan sokat lapozgatott tulajdona, amely bemutatja, hogyan világosultak fel a házasságkötés előtt álló ifjú hölgyek 1829-ben, a „*Tanácsadó az elhálás előtt, alatt, s után, az az rövid utasítás, miként kelljen....*” című könyvecske segítségével.

A gyűjtemény a lehetőségekhez mérten folyamatosan gyarapszik és a meglévő állomány restaurálására is nagy gondot fordítanak a könyvtár munkatársai. Bár a kötetek használatát szigorú előírások szabályozzák, ezek a könyvek is – hasonlóan a gyűjtemény egészéhez – az egyetemen zajló tudományos kutatást és oktatást szolgálják.

A Vizsolyi Biblia hiányos, restaurált példánya a könyvtárban

Az Egyetemi templom

Kalandos, vagy inkább hányatott története 1938-ban indult a pályázat kiírásával, majd 1939-ben az alapkövetéssel, 1942-ben pedig felszentelésével folytatódott. A háborúban bombatalálat érte, de a legnagyobb veszteséget az jelentette, amikor ellehetlenítették, hogy Isten háza legyen. Állami tulajdonba került és működött számítóközpontként, majd könyvtári raktárként, lépcsőzete pedig még nyári színházi előadások helyszíne is volt. Az egyetemi gyűlekezet 2001-ben kapta vissza, de csak 2006-ban vehette újra birtokba. Felújításáért sokat fáradozott a Tiszántúli Református Egyházkerület, hogy a templom újra betölthesse eredeti funkcióját.

A Református Kollégium 400 éves évfordulójának emléket állító alkotások között az Egyetemi templom életre hívására a Jubileumi Végrehajtó Bizottság 1938-ban országos tervpályázatot írt ki, amelyre több építész is jelentkezett. Végül mintegy 11 terv érkezett be, amelyek közül négy a kollégium könyvtárának kéziratárában mind a mai napig fellelhető. Közülük kettőt ezidáig sem sikerült visszaazonosítani, mivel a „*cyklamen*” és „*kántus*” jellegre beadott modern, illetve népies hangvételű rajzokat a pályázatot elbírálók sem akkor, sem később nem nevesítették, feltehetően azért, mert nem jutottak tovább a zsűrizésen.

Gyöngyöshalászi Takách Béla neve azonban fennmaradt. A tervező egy klasszicizáló neoba-

rokk, és egy eklektizáló, neoromán, illetve neobarokk elemeket is felvonultató tervvel jelentkezett, végül azonban a bírálóbizottság az akkor már nyugdíjba vonult Borsos József rajzait részesítette előnyben. Egyébként ő is több variációt készített a modern megfogalmazástól egészen a neoklasszicista stílusig, amelyek közül végül az utóbbit fogadták el. A mű azonban „*csak*” több módosítást követően készülhetett el, mivel a templom elhelyezése körül jelentős vita folyt. A bizottság tagjai ugyanis az egyetem épületének oldalsó rizalitjához hozzátoldva képzelték el az Isten házát, Borsos József viszont az Egyetem tér és a körút saroktelkére álmodta meg a szentélyt. Végül – minden tiltakozása ellenére – az egyetemtől mintegy 16 méterre helyezték el a templomot, ez a megoldás azonban a nagyméretű egyetemi tömb vonatkozásában kedvezőtlenebb léptékváltást eredményezett. Emellett a homlokzat kialakításánál is alkalmazkodni kellett az egyetemhez, így a bizottság – többek között – előírta a dór oszlopos konzolos főpárkányt, ezzel pedig éppen Borsos József addig kialakított sajátos formaképzési stílusa került háttérbe, ezért a tőle megszokott jellegzetes klinikertéglá-homokkő homlokzatburkoló anyagkombinációk sem érvényesülhettek a tömbön.

Az Egyetemi templom ►

Dr. Jalsoviczky Károly államtitkár kalapácsütése 1939-ben

Az Egyetemi templom építése, 1939

Az Egyetemi templom szentelése 1942-ben

A kötöttségek ellenére az Egyetemi templom kitűnő tömegképzésű és térhatású, modern épületévé vált Debrecennek. A főhomlokzatot hatalmas, szabadon álló lépcsősor teszi még inkább ünnepélyessé, amely nyitott oszlopcsarnokban végződik, utalva ezzel a modernkori tudományok és az ókori görög műveltség kapcsolatára egyaránt. A 48 méter magas sugártorony pedig mívés arányaival mégis képes ellensúlyozni az egyetem tömegformálását és megjelenését. Az óriási léptékű, mintegy 1000 ülőhelyre tervezett templombelső elrendezése a cívisváros egyik legszebb hatású belső tere lehetett a maga korában. Az alaprajz 15x15 méteres középnégyszegből indul ki, amely az oldalszárnyak fölött 13 méteres magasságban egy „ablakkoszorúban” végződik, majd emelkedő vonalú kazettás mennyezettel záródik. Ehhez a középnégyszeghez csatlakozik a két háromszögű oldalszárny, illetve maga a főhajó is.

A kivitelezéssel Sebestyén Lajos helyi építési vállalkozót bízták meg. A belső tér szépségét a szószék népies stílusú faragásai, a 25 kazettából álló mennyezet magyaros motívumokkal ellátott díszítései, valamint a Haranghy Jenő által kivitelezett 35 bibliai témát ábrázoló ólomüveg ablak tette mind attraktívabbá.

A templom alapkö-elhelyezési ünnepségét 1939. április 27-én tartották a központi épület előtti Tisza István téren, a parkban felállított szobrok avatásával egy időpontban. „A magyarországi reformáció négy kiváló egyénisége közül Méliusz Péter püspök szobra már felállított, úgyhogy most a Komáromi Csipkés György református lelkész, debreceni teológiai tanár, Huszár Gál, a debreceni nyomda alapítója, református lelkész és Szenci Molnár Albert debreceni református író, zsoltárfordító szobrainak felavatása s Debrecen szabad királyi város részére leendő átadása fog megtörténni. Ilyen létesítmény a most még épülőfélben levő egyetemi templom is, melynek alapkövét a szoboravatató ünnepély befejezése után fogjuk letenni.”

– fogalmazott beszédében Bacsó Jenő rektor.

A szoboravatást követően az ünnepség a templom előtt folytatódott Makkai Sándor, a Református Hittudományi Kar dékánjának bibliaolvasásával. „...Isten igéjének hirdetésére és magyarázására viszont hajlék szükséges... Ez a szent szükség indította a debreceni magyar királyi Tisza István-Tudományegyetem református templomának felépítésére azokat a tényezőket, amelyek négy évszázad óta vállvetve biztosították Debrecenben Isten igéje szolgáinak, a lelkipásztoroknak képzését... Szolgáljon az alapkövön emelkedő szent hajlék mindenkor a magyar nemzeti lélek meggazdagodására és a Szentháromság egy Isten dicsőségének e földön is mind teljesebben való feltündöklésére.” – olvasható az alapköben elhelyezett „Egyedül Istené a dicsőség!” kezdetű okmány szövegében.

A templom alapkövére mért kalapácsütések-nél elhangzott jeligék: „A zsoldáríróval mondom: Boldogok, akik hisznek az Úrban.” – mondta Jalsoviczky Károly magyar királyi vallás- és közoktatásügyi államtitkár.

„Ez az alapkö és ez a templom addig álljon – de addig álljon! –, ameddig itt Krisztus, csak Krisztus és az egész Krisztus hirdették.” – fogalmazott Révész Imre, a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke.

A harmadik kalapácsütést Bacsó Jenő rektor tette a „Légyen te kőfalaidban csendesség és jó béke... hogy falaid közt a hit, a szomszéd Egyetem falai közt pedig a tudomány szövétnéke lobogjon és világítson az idők végtelenségéig Isten dicsőségére s magyar hazánk javára!” mondat kíséretében.

Az alapköletelési ünnepélyről beszámoló egyetemi évkönyv fontosnak tartotta megemlíteni, hogy „Lélekemelő ünnepélyünkről a magyar rádió helyszíni közvetítést adott.”

Az építkezés befejezését követően 1942. május 17-én tartották a templom felszentelését, amely Kállay Kálmán rektor imádságával kezdődött az igehirde-

tés előtt. „Ha mi, emberek lépjük át templomaink külszöbét, a nagy templomokét, vagy akár ezét is, akkor lenyűgöznek bennünket a hatalmas méretek és olyan kicsinynek érezzük magunkat. Feltekintünk a hatalmas kapukra, ívekre, és boltozatokra és megcsodáljuk őket. Milyen nagyok hozzánk képest! De ha az Isten jön, akkor milyen kicsiny egyszerre minden. Milyen alacsonyok a kapuk, milyen semmik a merész boltívek! Helyet, helyet az Istennek, hiszen Ő a dicsőség Királya!”

„...őrizd meg, kérünk, ezt a templomot s a nemzeti tudománynak, nevelésnek és művelődésnek mellette tornyosuló kristálypalotáját attól, hogy valaha is két visszásan versengő két szomszédvárrá váljanak...” - fogalmazott templomszentelő imájában Révész Imre református püspök.

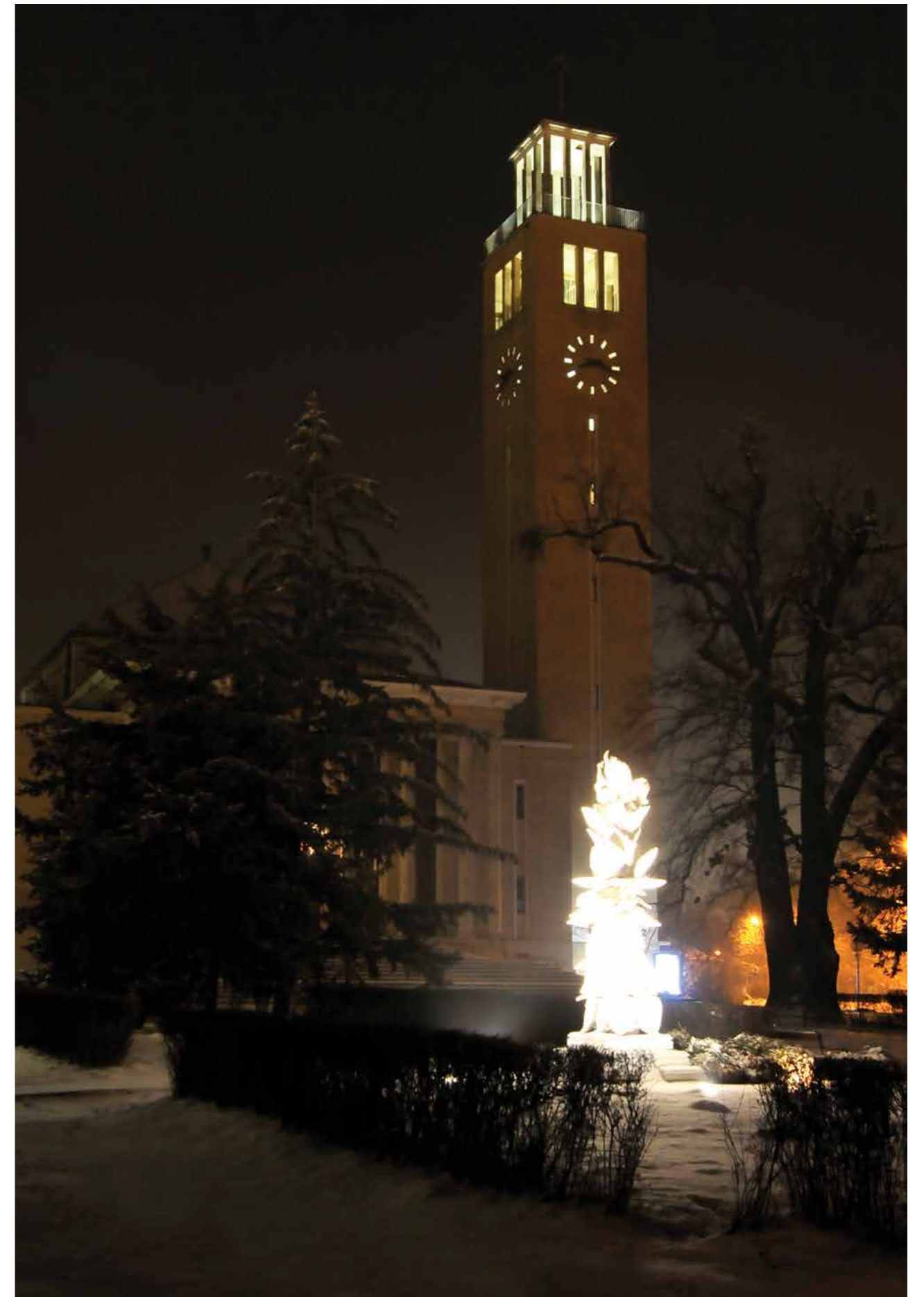
Az új templom nyújtotta öröm azonban nem tartott sokáig. A II. világháború idején az épület súlyos károkat szenvedett, üveglakainak legtöbbször megsemmisült és csak három darabja került elő a 2007-es felújítások során. A gyülekezet életét egyre nehezebbé tette a politika és mivel az állami vezetés túl közelinek ítélte az egyetemhez a templomot, 1970-ben állami tulajdonba került. Az

épület néhány évig raktárként funkcionált, lépcsőjén évekig nyári színházi estéket tartottak az 1970-es években. Az 1980-as években az egyetem számítóközpontjának, majd a könyvtár folyóirat- és zeneműtárának adott otthont. Ekkor építették be azt a több mint 400 tonnás acélszerkezetet a templomtérbe, amelynek négy szintjén az állományt tárolták. A rendszerváltás után a Nagyerdei Gyülekezet egyedi kormánydöntéssel kapta vissza az épületet, majd kezdetét vette a renoválás, hogy újra a hitélet szolgálatába állhasson. A templomot a Tiszántúli Református Egyházkerület 2020 decembere és 2021 áprilisa között több mint 500 milliós pályázati forrásból felújította. A helyreállítás során az építészeti értékek megőrzése volt a cél, de az épület korszerűsítése, a torony szerkezeti megerősítése is megvalósulhatott.

A Nagyerdő területén elhelyezkedő egyetemi Főépület és park, a professzori villák, illetve a Borsos József által megtervezett Egyetemi templom az 1930-1940-es évek építészetének olyan együttesét alkotja, amely az országban máshol aligha található meg ilyen egységben.

Az Egyetemi templom díszes üveglakai

Esti kivilágítás az Egyetemi templomban

Egy ősi jelkép – a gerundium

Szolgalaton kívül a Debreceni Egyetem Rektori Tanácstermében pihennek az egyedi díszítésű, az intézményt és a karokat szimbolizáló gerundiumok. Vajon mire használhatták eredetileg? És miért éppen ezt választották egykor az egyetem jelképévé? Sokan megkérdezik, amikor a tanévnyitó ünnepségen első alkalommal találkoznak a díszesen faragott, különleges botokat vivő diáksapkás hallgatókkal.

A gerundiumot eredetileg a Debreceni Református Kollégium diákjai tűzoltásra használták. Ha az éjszakai tűzör – a vigil – bajt észlelt, a diákságot is riasztotta, akik botjaikkal segítettek a lángok továbbterjedését segítő kerítések, nád- és zsindeletetők elbontásában. A fiatalabb diákok kisebb botokkal, a felsőbb évesek nagyobbakkal vettek részt az oltásban. A nagybot 170 cm hosszú és csaknem 8 kg súlyú volt. A kollégiumi legendák szerint a tűzoltóbot elnevezése onnan ered, hogy állítólag legalább olyan nehéz a kezelése, mint a gerundium, vagyis a latin nyelvben a főnévi igenév helyes használata.

A gerundiumok közül néhány már 1914 októberében ott lehetett az egyetem első tanévnyitóján a debreceni Nagytemplomban, amikor három karral – teológia, jog, bölcsészet – megkezdte működését a jogelőd Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetem. A korabeli monarchia területéről érkező diákok pedig akár a mai több mint

Az egyetemi gerundium

Doktoravatás 1938-ban

Felvonulás 1929-ben

Vonulás a centenáriumi tanévnyitó ünnepségen 2014-ben

6 ezer külföldi hallgató előfutárainak is tekintethetők. Az induló létszám 354 beiktatott hallgató volt, ez a szám száz év elteltével szinte megszásszorozódott, hiszen a Debreceni Egyetem diákjainak száma napjainkban csaknem eléri a 30 ezret. A gerundiumra tettek esküt az egyetem rektorai, a frissen avatott doktorok, de ma sem képzelhető el tanévnyitó, diplomaosztó vagy doktoravató ünnepség a jelképek nélkül. Bár számuk mára az egyetem fejlődésével a többszörösére gyarapodott, hiszen mind a 14 kar saját, egyedi díszítésű gerundiummal rendelkezik.

De nemcsak az ünnepeknek, hanem a hétköznapoknak is része a gerundium, amely az intéz-

mény jelképeként megtalálható kiadványokon, meghívókon egyaránt. A Gerundium nevet kapta az egyetem történeti folyóirat, ezt a nevet viseli a Műszaki Kar hallgatói által fejlesztett elektromos autó, de még a kommunikáció szakos hallgatók „Pehelysúlyú Gerundium” című videoblogja is. Egyaránt szerepel az ünnepi öltözeten és az egyetem hírnevének öregbítése érdekében végzett munkájukért arany gerundiumot vehettek át az arra érdemesek.

A gerundium jelkép, ami tisztelgés a több évszázados múltira visszatekintő debreceni felsőoktatás előtt.

Egyetemi pedellusok 1927-ben

Az egyetemi díszjelvények története

Felejthetetlen látvány a Debreceni Egyetem ünnepi alkalmain – tanévnnyitón, diplomaosztón vagy doktoravató ünnepélyen – a talárba öltözött, gerundiumot vivő diákok mögött ugyancsak talárt és rektori, dékáni láncot viselő egyetemi méltóságok bevonulása. Azt azonban kevesen tudják, hogy a karokat jelképező korai gerundiumok csúcspdíszei, valamint a régebbi rektori, dékáni láncok és medálok több mint 100 esztendeje készültek az első világháborúban hadizsákmányként szerzett ágyúk bronzából, emlékeztetve arra, hogy az egyetem több hallgatója és oktatója is harcolt a haza védelmében.

Az egyetemi tanács nevében 1915 szeptemberében Bernolák Nándor rektor intézett kérést a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez: „... méltóztassék... előterjesztést tenni az iránt, hogy az egyetemek szokásos jelvényeit részünkre a diadalmas háború győzelmes csatáiban hódított hadi anyagból méltóztassék legkegyelmesebben adományozni.” – olvasható a Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetem 1915/16-os tanévről szóló évkönyvben. Hosszú hónapok teltek el, mire a kedvező válasz megérkezett: az egyetem engedélyt kapott arra, hogy rektora és dékánjai viselhessék a szokásos díszjelvényeket, valamint „A hadügyminiszter uta-

sított, hogy a szükséges anyagot rendelkezésemre bocsássa...”.

Jankovich Béla miniszter figyelme még ennél is továbbterjedt, ugyanis nem csupán a szükséges anyag biztosításáról gondoskodott, hanem – mivel véleménye szerint indokolt volt az iparművészeti megoldás – a botok, láncok, de még a díszruhák megtervezésére is gondolt: „...tudatom a tekintetes Tanáccsal, hogy a díszjelvények (rektori és dékáni láncok, valamint pedellusi botok)... tervezésére és kivitelezésére Zutt Richárd magyar királyi iparművészeti tanárt kértem fel...” – olvasható az évkönyvben.

Richard Zutt (1887–1938) a korszak kiemelkedő ötvös és éremművésze volt, Münchenben tanult, majd Firenzében alkotott. Budapestre 1912-ben hívták meg tanárnak, aki 1917-ben alapította meg a Magyar Művészeti Műhelyt és egészen 1925-ig a fővárosban dolgozott. Később 1938-ban Szuezen halt meg.

Mivel az 1912-ben öt karral (református hit-tudományi, jog- és államtudományi, bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi, mennyiség- és természettudományi, orvostudományi) alapított egyetem 1914-ben három karral kezdte meg működését, elsőként a bölcsészet, a teológia és a jog jelképei készültek el. Bernolák Nándor rektor útmutatásai alapján a művész megkezdte a munkát: „A láncok nagysága és alakja megfelelhet a budapesti és kolozsvári egyetemen viselt hasonló lán-

◀ A rektori lánc

Egyetemi ünnepség 1932-ben

Az egyetemi vezetés gróf Klebelsberg Kunó temetésén 1932-ben

coknak... Az egyes láncszemek alakját lehetőleg valamely magyar motívum, esetleg debreczeni lelet, vagy műtárgy modern kiképzésével lehetne meghatározni.” Részletesen leírta elképzeléseit a gerundium-díszekkel kapcsolatban is, hangsúlyozva, hogy az intézményt a magyar állam létesítette és tartja fenn a város támogatásával, olyan nemes tradíciók átvételével, mint az ősi református kollégium hagyományai. A rektor elképzelései alapján valósult meg az egyetemet jelképező gerundium, tetején a Debrecen város címerét idéző zászlót tartó báránnyal. Majd az 1916/17-es tanévre életre hívott jelképek kiegészítéseként díszes talárok is készültek, ugyancsak Zutt Richárd tervezésében. Ahogy Láng Nándor rektor fogalmazott: *„A megbízott művész oly remekeket alkotott e díszjelvényekben, melyekre nemcsak egyetemünk, hanem a magyar iparművészet is méltán büszke lehet.”*

A bölcsészek kari botját bagoly díszíti, amely a könyv fölött elmélyedt tudóst jelképezi – mind a mai napig. Kalandos sors jutott a jogi kar gerundiumának, hiszen Justicia – a jogi kar 1949-ben kezdődő szüneteltetését követően – több mint 40

évig pihent Vincze László egykori rektori titkár íróasztalfiókjában, hogy végre újra elfoglalhassa méltó helyét az egyetemi jelképek társaságában. Hasonlóan kalandosan alakult a teológia dékáni láncának és gerundiumának sorsa is. A kar működése 1950-ben megszűnt az egyetemen, ugyanazon év augusztus 25-től mint Debreceni Református Teológiai Akadémia működött tovább, egészen a Debreceni Református Hittudományi Egyetem 1997-es megalakulásáig, amelynek ünnepségein ma is az eredeti, kakasos gerundiumot és dékáni láncot használják.

Az egyetemi jelképek száma mára jelentősen kibővült, hiszen az intézményben 14 kar működik, valamennyi saját gerundiummal rendelkezik, azonban az újonnan készült dékáni láncok is teljesen megegyeznek az eredetivel, kiegészülve a kari színekkel, amelyeket mind a dékánok, mind pedig a diákok viselnek talárjukon. Az ünnepségeken pedig ma is hármat koppant a bárányos gerundiummal a botos diák, és elhangzik a több mint egy évszázada használatos mondat: Kérem, álljanak fel, az egyetem vezetése bevonul...

Az Egyetemi Tanács az 1927/1928-as tanévben

Az ünnepi fanfár

A ki járt már a Debreceni Egyetem nagy ünnepein – tanévnyitón, diplomaosztón vagy doktoravatón –, hallhatta a rendezvények állandó elemét, a fanfár muzsikáját. De vajon mi is ez a zene? És mióta részese az intézmény ünnepi programjainak?

A történet egyidős a korábbi Debreceni Agrártudományi Egyetem, a Debreceni Orvostudományi Egyetem, a Kossuth Lajos Tudományegyetem és a hajdúböszörményi Wargha István Pedagógiai Főiskola integrációjával 2000. január 1-jén létrejött Debreceni Egyetem történetével.

Az akkori egyetemi vezetés döntött arról, hogy a francia zeneszerző, Marc-Antoine Charpentier zeneműve, a Te Deum legyen az intézményi rendezvények „szignálja”. Ma már valamennyi kar – a Zeneművészeti Kar kivételével, amely hagyományosan a Liszt-teremben rendezett zenés ünnepségen búcsúzik végzőseitől – a Főépület Díszudvarán tartja diplomaosztóját. A doktoravató ünnepségek helyszíne pedig az Aula, ahová avatandó doktorok, az egyetemi karokat jelképező gerundiumokat vivő, a karok színeit viselő taláros diákok, majd az egyetem vezetői, rektor, rektorhelyettesek, dékánok és professzorok vonulnak be az ünnepség helyszínére, ahol végül elhallgat a muzsika, helyet adva a Himnusznak.

Leggyakrabban felvételtől, az egykor Kammerer András vezette rézfúvós együttes előadásában

hallható a zenemű, ezért különleges alkalomnak számít a Zeneművészeti Kar rézfúvós hallgatóinak, amikor személyesen vehetnek részt a kiemelt egyetemi rendezvényeken, a doktoravató ünnepségen, ahol előben adhatják elő Charpentier szerzeményét.

Marc-Antoine Charpentier (Párizs, 1643. – Párizs, 1704. február 24) francia barokk zeneszerző korának egyik legnagyobb egyházzenei alkotója volt. Te Deum (hálaadó istentisztelet) című motettájának részlete pedig mára a Debreceni Egyetem ünnepeinek állandó, jelképes elemévé vált.

A Zeneművészeti Kar hallgatói fújják a fanfárt

Te Deum

Prelude

M. A. Charpentier

Kari hallgatói talárok 2021-ben

Kis debreceni talártörténet

Az egyetemi ünnepek elmaradhatatlan viselete a talár, amelyet az intézményi, kari vezetők, professzorok valamennyi hivatalos eseményen, a végzős hallgatók pedig diákéveik zárásaként a diplomaosztón viselnek. Ez a hagyomány is, mint a Debreceni Egyetem történetében oly sok minden, az egykori Református Kollégiumhoz vezethető vissza.

Nem egyedi a diákvisélet, hiszen a régi, évszázadokkal ezelőtti iskolai törvények Európa-szerre – többek között – ezt is szabályozták. Azonban Debrecen ebben is eltért a megszokottól, hiszen az itt érvényben lévő, minden részletre kiterjedő viseletszabályozás teljesen egyedi volt.

A Református Kollégium diákságának kötelező ruházatát, a tógát a váradi egyetemes zsinat rendelte el 1624-ben Rákóczi György, a későbbi fejedelem kezdeményezésére. Ez fekete színű, övvel viselt kapcsos dolmányt jelentett, amelyet sárga paszománnyal és szegéllyel díszített zöld felső posztószúrral együtt viseltek. Nem véletlen a zöld-sárga színválasztás, hiszen ez az erdélyi fejedelmek színe volt. Fejfedőként hosszú kunsüveget hordtak, amelyet később váltott fel a háromszögletű, csókaorrú sapka. Az öltözet azonban többször változott az évszázadok során.

A Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetem 1912-es alapításakor természetes volt, hogy a kollégiumi hagyományokat tiszteletben tartva az

egyetem vezetői díszes öltözékben jelenjenek meg ünnepi alkalmakkor, mint ahogyan tették ezt az avatandó ifjú doktorok is, az egyetemi könyvtár fotóarchívumában őrzött képek tanúsága szerint még az 1940-es évek elején is. Az egyetem szétdarabolását, a társadalmi változásokat később a viseletek elhagyása is jelezte. Azonban 2000-ben, az integrált Debreceni Egyetem megalapításakor az egységes megjelenés is egyik kifejezési formája lett mindannak, amit a felsőoktatási egység jelképez Debrecenben. *„Az egyetem vezetése hangsúlyozottan törekedett arra, hogy már a kezdeti időszakban elkezdődjön az integrált egyetem arculatformálása, építve a történelmi hagyományokra.”* – olvasható az intézmény 2000-es évkönyvében. A kalendárium tételesen felsorolja, hogy ekkor fogadták el a logót, amelybe – a Református Egyház hozzájárulásával a történelmi folytonosság jelképeként – bekerülhetett az 1538, a Református Kollégium alapításának évszáma. 2000-ben készültek el a talárok és tógák tervei, a vezetői láncok, az új egyetemi karok egyedi gerundiumai. Ez utóbbi, mint motívum, meghatározó volt az új arculat kialakításában, hangsúlyozva mindezzel az új egységes egyetem megjelenését, megteremtve az új tradíciókat. Az intézmény színe – a kollégiumi hagyományaihoz híven – a zöld és óarany lett. Még ugyanabban az évben megtervezték valamennyi kar saját logóját, amelyek az régiek mintájára újonnan el-

készített gerundiumok mellett a kari vezetők talárján is megjelentek, a díszítésnél is alkalmazva az egyetemi színpárt.

A Debreceni Egyetem heraldikai szabályoknak megfelelő zöld-arany színű címerét a Szenátus 2017. április 27-én fogadta el. A címerpajzsban a felsőoktatási intézmények jelképhasználatában gyakori nyitott könyv, benne a jogelőd Református Kollégium alapításának évszáma látható. A háromlevelű aranyszínű koronából pedig a lángok közül kiemelkedő fénymadár utal a folyamatos megújulásra és a Debrecenhez való szoros kötődésre.

A talár és tóga viselését az egyetem szabályzatának Öltözködési kódexe részletesen ismerteti: milyen alkalmakkor, kik és milyen viseletet ölthetnek magukra. A rektor, a rektorhelyettesek,

dékánok mellett ünnepi öltözetben jelenhetnek meg a professzorok és az intézmény díszdoktorai is. Ugyancsak a kódex tartalmazza a különböző kari színeket, amelyek átvetőként a dékáni, galériként pedig a hallgatói viseleten jelzik az egyetemen belüli kari hovatartozást. A ma már egyévesen használt diáksapka ekkor még nem, de a következő években a hivatalos, ünnepi diákvisélet része lett.

A diplomaosztó ünnepségek zárásaként pedig – talán a tanulmányi kööttségek utáni szabadság jelképeként – alkalmanként akár több száz diáksapka repül a magasba, amelyet végül minden végzős hazavihet, hogy még évtizedek múltán is emlékeztessen a Debreceni Egyetemen töltött diákévekre.

Diáksapka és egyetemi logó

Hallgatók a Főépület előtt kari talárokban

A gerundiumosok vonulása a tanévnyitó ünnepségen a Főnix csarnokban

Felhasznált irodalom

Park az egyetem előtt

- A Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Évkönyve és Almanachja az 1929–30. tanévről
- A Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Évkönyve és Almanachja az 1930–31. tanévről
- A Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Évkönyve és Almanachja az 1931–32. tanévről
- A Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Évkönyve és Almanachja az 1933–34. tanévről
- Sz. Kürti Katalin: Köztéri szobrok és épületdíszítő alkotások Debrecenben és Hajdú-Biharban (1977)
- Papp József: A Debreceni Egyetem és központi épülete (2002)
- Forisek Péter – Kerepeszki Róbert: A tudás temploma – A Debreceni Egyetem Főépülete (2014)

Tisza István emlékezete

- A debreceni m. kir. Tisza István Tudományegyetem évkönyve és almanachja az 1926–27. tanévről
- A Debreceni Egyetem története 1912–2012
- Tisza emlékkönyv (Tisza és a Debreceni Egyetem, írta Verzár Frigyes) 1928.

- Sz. Kürti Katalin: Szoborsorsok Debrecenben
- Pál Csaba: Jegyzetek „a nagy napról”
- Horánszky Nándor: Gróf Tisza István kapcsolata tanárával, Géresi Kálmánnal

Emlék és tisztelgés – Klebelsberg Kunó

- A Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Évkönyvei és Almanachjai
- A Debreceni Egyetem története 1912–2012
- https://hirek.unideb.hu/hu/hir/20180515_klebelsberg-kuno-oroksege

Az egyetem Főépületének története

- Debreceni M. Kir. Tisza István Tudományegyetem évkönyve és almanachja 1926–27., 1927–28., 1928–29., 1929–30., 1930–31., 1931–32.,
- A Debreceni Egyetem története 1912–2012
- Rófi Mónika – Hapák József: Megőrzött értékeink
- Forisek Péter – Kerepeszki Róbert: A tudás temploma, Debrecen, 2014
- Debreczeni Ujság 1932. április 24: 9.
- Debreczeni Ujság 1932. május 15: 9.
- Debreczeni Ujság 1932. május 18: 5.

Csak terv maradt...

- Rófi Mónika – Hapák József: Megőrzött értékeink

Történetek a Díszudvarról

- Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem évkönyv és almanach az 1934-35. tanévről
- A Debreceni Egyetem története 1912-2012
- Rófi Mónika – Hapák József: Megőrzött értékeink

Az Aula ólomüveg ablakainak története

- Rófi Mónika – Hapák József: Megőrzött értékeink

Tisza-terítő

- A Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem évkönyve és almanachja az 1929-30. tanévről
- Vasárnapi Ujság, 1898. április 3.
- Debreceni Újság 1929. október 15: 5-6.
- www.mult-kor.hu
- www.hagyományokhaza.hu

Iványi-Grünwald festmény a Rectori Tanácsteremben

- Zsigmond Ferenc, Jókai és Debrecen: Levelező tagsági székfoglaló a Magyar Tudományos Akadémiában. 1925. november. 9.
- Telepy Katalin: Iványi Grünwald, (A művészet kiskönyvtára sorozat 106.), Budapest, 1976.
- Új idők 34, 17. sz. (1928. április 22.)
- <http://lib.ke.hu/index.php/hu/blog-hetrl-hetre/27-evfordulok-esemenyek/881-ivanyi-grunwald-bela> (letöltve: 2018. február 1.)
- Forisek Péter – Kerepeszki Róbert: A tudás temploma, Debrecen, 2014
- A Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Évkönyve és Almanachja az 1929-30. tanévről, Debrecen, 1930
- Rectori beszámoló jelentés a debreceni m.kir Tisza István-Tudományegyetem 1935-36. tanévi állapotáról és működéséről. Elmondta: Dr. Benedek László Rector, az 1936-37. tanévet meg-

nyitó 1936. évi október hó 1-én – A Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Évkönyve és Almanachja az 1935-36. tanévről, Debrecen, 1936

Tisza-bútorok

- A Debreceni m. kir. Tisza István Tudományegyetem Évkönyve és Almanachja 1927-28.
- A Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem 1944-45. tanévének kiadatlan, kéziratban fennmaradt évkönyve
- Gerundium folyóirat MMXV VOL. VI.NR. 3-4.
- Egyetemi múzeumok és gyűjtemények Közép-Kelet Európában a Debreceni Egyetem tervezett múzeum kontextusának tükrében – Szilágyi Judit doktori (PhD) értekezése 2013 DEA

Évszázadok öröksége - az egyetemi könyvtár

- A Debreceni Egyetem története 1912-2012
- A Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem évkönyve és almanachja az 1932-33. tanévről

Az Egyetemi templom

- A debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem évkönyve és almanachja az 1938-39. tanévről. 1940.
- Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtára – Kézirattár
- Évkönyv a debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem 1941-42. tanévéről. 1942.
- Gellér Ferenc: Debrecen Műemléki Katasztere. Debrecen 1987.
- Veress Dániel: Dór, ion, kalotaszegi. A debreceni egyetemi református templom tervpályázata 1938. (A kézirat megjelenése a Studia Litteraria kiadványban várható 2021-ben)
- Debreceni Református Egyetemi Gyülekezet honlapja: [temi-templom/ Az oldal utolsó megtekintése: 2021. III. 22.](http://egyetemigyulekezet.hu/egye-</div><div data-bbox=)

Egy ősi jelkép – a gerundium

- Gáborjáni Szabó Botond: A gerundium – egy jelkép születésének háttere
- Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetem 1914-15. tanévi Almanachja

Az egyetemi díszjelvények története

- https://epa.oszk.hu/03300/03326/00008/pdf/EPA03326_civisporta_2020_02_007-020.pdf
- A Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetem évkönyve az 1915/1916. tanévről
- A Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetem évkönyve az 1916/1917. tanévről
- Fekete Károly: Református teológiai oktatás a Debreceni Egyetem keretein belül 1912-1950.
- A Debreceni Egyetem története 1912-2012
- Debreceni Egyetem öltözködési kódexe

Az ünnepi fanfár

- https://hu.wikipedia.org/wiki/Marc-Antoine_Charpentier

Kis debreceni talártörténet

- Győri L. János: „Egész Magyarországnak és Erdélyiségnek... világosító lámpása” – A Debreceni Református Kollégium története (A Magyar reformátusok V. Világtalálkozója tiszteletére kiadta a Tiszántúli református Egyházkerület, Debrecen, 2006) 101-103. oldal
- A Debreceni Egyetem évkönyve 2000. január 1.-2001. július 31. (Debrecen, 2002.)
- Debreceni Egyetem Arculati Kézikönyv
- Debreceni Egyetem szabályzata – Öltözködési kódex <https://unideb.hu/hu/szabalyzatok>

Tartalom

Előszó	5
A Református Kollégiumtól a Debreceni Egyetemig (Béres Zsuzsa)	7
Park az egyetem előtt (Béres Zsuzsa)	11
Tisza István emlékezete (Béres Zsuzsa)	19
Emlék és tisztelgés – Klebelsberg Kunó (Béres Zsuzsa)	24
Az egyetem Főépületének története (Béres Zsuzsa)	31
Építészeti érdekességek, megoldások (Sárvári Géza)	37
Csak terv maradt... (Béres Zsuzsa)	46
Történetek a Díszudvarról (Béres Zsuzsa)	49
Az Aula ólomüveg ablakainak története (Rófi Mónika)	60
Tisza-terítő (Béres Zsuzsa)	69
Iványi-Grünwald festmény a Rektori Tanácsteremben (Béres Zsuzsa)	75
Tisza-bútorok (Béres Zsuzsa)	79
Évszázadok öröksége - az egyetemi könyvtár (Béres Zsuzsa)	83
A titkok könyvtára - a Díszműtár (Béres Zsuzsa)	88
Az Egyetemi templom (Horváth Péter)	94
Egy őszi jelkép – a gerundium (Béres Zsuzsa)	100
Az egyetemi díszjelvények története (Béres Zsuzsa)	105
Az ünnepi fanfár (Béres Zsuzsa)	108
Kis debreceni talártörténet (Béres Zsuzsa)	111
Felhasznált irodalom	115

©2022 Debreceni Egyetem

Írta: Béres Zsuzsa, Horváth Péter, Rófi Mónika, Sárvári Géza

Fotó: Debreceni Egyetem fotóarchívuma

Szerkesztette: Rófi Mónika, Szabóné Rózsa Judit

Felelős kiadó: Szilvássy Zoltán

Kiadványszerkesztés: Szabó Balázs

Nyomdai munkálatok: Printart-Press Kft.

ISBN 978-963-490-321-5